

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
з науково-методичної та
навчальної роботи

 О.Б.Жильцов
2014 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Допоміжні історичні дисципліни

Напрямок підготовки 6.020302 «Історія»

Інститут суспільства

2014–2015 навчальний рік

Робоча програма **Допоміжні історичні дисципліни** для галузі знань 0203 «Гуманітарні науки», напрямку підготовки 6.020302 «Історія».

Розробники: доцент кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка
Тарасенко Ольга Олексіївна

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри історії України Інституту суспільств

Протокол від «03» вересня 2014 року № 1

Завідувач кафедри

історії України _____ **О.О. Салата**

(підпис)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Допоміжні історичні дисципліни» (далі – Програма) є нормативним документом КМПУ імені Б.Д. Грінченка, який розроблено кафедрою історії України Інституту суспільства, на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра» (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.)

Програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання в Київському університеті імені Бориса Грінченка відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Допоміжні історичні дисципліни».

Програма визначає перелік, обсяг, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів, необхідне навчально-методичне забезпечення.

Навчальна дисципліна «Допоміжні історичні дисципліни» є складовою частиною дисциплін гуманітарного циклу нормативного блоку навчальної програми.

Мета курсу: формування професійних основ історика, який володіє сучасними методами джерелознавчого аналізу.

Завдання курсу:

- ознайомити студентів із предметом допоміжних історичних дисциплін, їх інструментарієм, показати методику їх використання у роботі над джерелами та у вивченні історичних фактів;
- показати нові підходи у вивченні допоміжних історичних дисциплін;
- сформулювати комплекс знань із дисципліни, професійне, критичне ставлення до історичного джерела та зацікавленість кожного студента в поглибленні знань із спеціальних галузей історичної науки.

Мета вивчення навчальної дисципліни

Знання

Під час початку студенти засвоюють основи джерелознавства, *набувають знань* щодо особливостей різноманітних типів і видів джерел, предмету та завдань окремих допоміжних історичних дисциплін.

Навички

Під час лекцій та семінарських (практичних) занять студенти повинні *оволодіти навичками* роботи із історичними джерелами з метою одержання достовірної інформації про історичні події і явища.

Уміння

Вивчення курсу дозволяє сформувати уміння застосовувати принцип історизму до джерел, робити аргументовані висновки, користуватися науковою та довідковою літературою тощо.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 120 год., із них:

лекції - 22 год.;

семінарські заняття - 20 год.;

індивідуальні заняття – 6 год.;

модульний контроль - 6 год.;

семестровий контроль - 30 год.;

самостійна робота - 36 год.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: Допоміжні історичні дисципліни.

Дисципліна	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідно до ECTS:</p> <p>4 кредити</p>	<p>Шифр та назва напрямку:</p> <p>0101 «Педагогічна освіта»</p>	<p>Частина програми:</p> <p>нормативна.</p>
<p>Кількість змістових модулів: 3 модулі.</p>	<p>Шифр та назва спеціальності:</p> <p>«6.010100 «Педагогіка та методика середньої освіти. Історія і правознавство».</p>	<p>Рік підготовки: перший.</p> <p>Семестр: перший.</p>
<p>Загальний обсяг дисципліни: 120 годин.</p>	<p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: «бакалавр».</p>	<p>Аудиторні заняття: 54 год.</p> <p>З них:</p> <p>Лекції: 22 год.</p> <p>Семінарські заняття: 20 год.</p> <p>Індивідуальні заняття: 6 год.</p> <p>Модульний контроль: 6 год.</p> <p>Семестровий контроль – 30 год.</p> <p>Самостійна робота: 36 год.</p>
<p>Кількість тижневих годин: 4 години.</p>		

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Використані скорочення:

лекції (Л);

семінарські заняття (СЗ);

індивідуальні заняття (ІЗ);

самостійна робота (СР);

підсумковий контроль (ПК);

семестровий контроль (СК).

Назви теоретичних розділів - змістових модулів – тем курсу	Р (год.)	А (год.)	Л (год.)	СЗ (год.)	СР (год.)	ІЗ (год.)	ПК (год.)
<i>Модуль I</i>							
ЗМ 1. Допоміжні історичні дисципліни в системі історичної науки	9	6	4	2	3	-	2
ЗМ 2. Історична хронологія Календарні системи країн світу	8	5	2	2	3	1	
ЗМ 3. Історична картографія	8	7	2	2	3	1	
<i>Модуль II</i>							
ЗМ 4. Геральдика та вексилологія	7,5	4,5	2	2	4	0,5	2
ЗМ 5. Нумізматика та боністика	7,5	4,5	2	2	4	0,5	
ЗМ 6. Сфрагістика та епіграфіка	7,5	6,5	2	2	4	0,5	
<i>Модуль III</i>							
ЗМ 7. Фалеристика та медальєрика	7,5	4,5	2	2	4	0,5	2
ЗМ 8. Символіка та емблематика	7,5	4,5	2	2	4	0,5	

ЗМ 9. Палеографія та філігранологія	7,5	4,5	2	2	4	0,5	
ЗМ 10. Історична метрологія	8	7	2	2	3	1	
Семестровий контроль	30						
<i>Разом за навчальним планом:</i>	120	54	22	20	36	6	6

Всього:

120 год.

III. ПРОГРАМА

Модуль I

Змістовий модуль 1

Тема 1. Допоміжні історичні дисципліни в системі історичної науки

Лекція 1 – 4 год.

1. Мета і завдання курсу «Допоміжні історичні дисципліни».
2. Допоміжні історичні дисципліни як компоненти джерелознавства - спеціальної галузі історичної науки.
3. Дискусія про місце і роль в історичних дослідженнях та про назву допоміжних історичних дисциплін. Класифікація.
4. Історія розвитку допоміжних історичних дисциплін.

Змістовий модуль 2

Тема 2. Історична хронологія. Календарні системи країн світу

Лекція 2 – 2 год.

1. Предмет і завдання історичної хронології. Походження терміна “календар”. Календарні системи та їх походження.
2. Астрономічна теорія календарів. Головні одиниці виміру часу: сонячна доба, місяць, сонячний рік.
3. Календарі Давнього Світу: Єгипет, Дворіччя, Греція, Індія, Китай. Календарі країн Близького та Середнього Сходу.
4. Календарі країн Європи, Далекого Сходу, Північної та Південної Америки.
5. Календар давніх слов'ян. Українська хронологія та переклад дат у джерелах на сучасний лік часу.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні знати календарні системи різних часів, уявляти вплив календарів на національні культури.

Змістовий модуль 3

Тема 3. Історична картографія

Лекція 3 – 2 год.

1. Предмет вивчення історичної картографії. Карти як історичне джерело.
2. Картографія Давнього Світу: Єгипет, Месопотамія, Китай.
3. Картографія Греції та Риму. «Керівництво з географії» Клавдія Птолемея.
4. Картографія часів Середньовіччя: Арабський Халіфат і Китай.
5. Монастирські карти в середньовічній Європі. Морські карти – портолани.

6. Картографія епохи Відродження та Нового часу. Видатні картографи: Фра Мауро, Мартін Бехайм, Хаджи Мухиддін Піри ібн Хаджи Мехмед (Пірі - Реїс), Герард Меркатор, Ян Блау, Абрагам Ортеліус, Гійом Левассер де Боплан, Джеймс Кук.

7. Карти України XVII - XVIII ст. та XIX - XX ст. Картографування території України. Дослідження з історії картографування території України.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні знати історію всесвітньої картографії, вміти використати карту як історичне джерело.

Семінари до I модуля

Семінар 1 – 2 год.

Допоміжні історичні дисципліни в системі історичної науки

1. Мета і завдання курсу «Допоміжні історичні дисципліни».
2. Допоміжні (спеціальні) історичні дисципліни як компоненти джерелознавства - спеціальної галузі історичної науки.
3. Дискусія про місце і роль в історичних дослідженнях та про назву допоміжних (спеціальних) історичних дисциплін. Класифікація.
4. Історія розвитку допоміжних (спеціальних) історичних дисциплін.

Література

1. Введение в специальные исторические дисциплины /Т.П. Гусарова, О.В. Дмитриева, И.С. Филиппов и др. – М., 1990.
2. Введенський А.О., Дядиченко В.А., Стрельський В.І. Допоміжні історичні дисципліни. – К., 1963.
3. Восточное историческое источниковедение и специальные исторические дисциплины. – М.: Наука, 1989. – 360 с.
4. Вспомогательные исторические дисциплины: историография и теория /Отв. ред. Ю.Ю. Кондуфор. – К., 1988.
5. Джерелознавство історії України. Довідник. – К., 1998.
6. Исторические дисциплины: Краткий библиографический справочник-указатель /Сост.: М.Ф.Дмитриенко, И.Н. Войцеховская. – К., 1990.
7. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 430 с.
8. Кобрин В.Б., Леонтьева Г.А., Шорин П.А. Вспомогательные исторические дисциплины. – М., 1984.
9. Леонтьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины 6 Учеб. Для студ. Высш.учеб. заведений /Под ред. Г.А.леонтьевой. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
10. Пронштейн А.П. Использование вспомогательных исторических дисциплин при работе над историческими источниками. – М., 1972.
11. Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. Вспомогательные исторические дисциплины. – М., 1973.

12. Специальные исторические дисциплины /Под ред. В.А. Замлинского, М.Ф. Дмитриенко. – К., 1992.
13. Специальные исторические дисциплины. Учебн. пособие /С.В. Белецкий, И.В. Воронцова, З.В. Дмитриева и др. /Сост. М.М. Кром. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2003. – 634 с.
14. Спеціальні історичні дисципліни: Зведений бібліографічний довідник-показчик: атрибутика, емблематика, медальєрика, символіка, фалеристика / НАН України, Інститут історії України / М.Ф. Дмитрієнко (ред.), Л.П. Маркітан (упоряд.): У 2-х частинах. – К., 1997.
15. Шевелев Л.Е. Источниковедение и вспомогательные исторические дисциплины: К вопросу об их задачах и роли в историческом исследовании //Вспомогательные исторические дисциплины. – 1981. – Вып. 13. – С. 3-32.

Семинар 2 – 2 год.

Історична хронологія. Календарні системи народів світу

1. Основні види календарів. Астрономічні основи хронології.
2. Календарі Давнього Світу: Єгипет, Месопотамія, Греція, Індія.
4. Календар Давнього Риму. Календарна реформа Юлія Цезаря.
5. Григоріанський календар. Проекти створення всесвітнього календаря.
6. Календарі країн Близького, Середнього та Далекого Сходу.
8. Уявлення про час у східних слов'ян. Календарна система Київської Русі.

Література

1. Авени Э. Империи времени: Календари, часы и культуры. – К., 1998.
2. Антифоменковская мозаика: Сборник научных статей. – М.: Русская панорама, 2001. – (Серия «Антифоменко»). – Т.2. – Новая хронология – это серьезно? – 2001. – 264 с.
3. Бережков Н.Г. Хронология русского летописания. – М., 1963.
4. Бикерман Э. Хронология древнего мира. Ближний Восток и античность. – М., 1975.
5. Володомонов И.В. Календарь: прошлое, настоящее, будущее. – М., 1987.
6. Даниленко В.М., Кокін С.А. Всесвітня історія: Хронологія основних подій. – К.: Либідь, 1997. – 264 с.
7. Ермолаев И.П. Историческая хронология: Учеб. пособие. – Казань, 1980.
8. Історична хронологія. Календарні системи світу: Навчальний посібник із спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін (для студентів-істориків соціально-гуманітарного факультету КМПУ імені Б.Д.Грінченка) / Автор-укладач О.О.Тарасенко, - К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2004. - 72 с. - бібліогр.: С. 61-66. - (Серія "Навчальний посібник").
9. Каменцева Е.И. Хронология: Учебное пособие. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 160 с.
10. Каменцева Е.И. Хронология: Учеб. пособие. – М., 1967.
11. Климишин И.А. Календарь и хронология: Учебн. пособие. – М., 1990.
12. Климишин И.А. Календар і хронологія. – 5-те вид., доп. – Івано-Франківськ, 2002. – 231 с.
13. Ларичев В.Е. Колесо времени. Солнце, луна и древние люди. – Новосибирск, 1986.
14. Мамедобили Г.Д. Синхронические таблицы дня перевода дат. – Баку, 1972.
15. Носовский Г.В., Фоменко А.Т. Новая хронология и концепция древней истории Руси, Англии и Рима. Факты. Статистика / МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1996. – Т. 1. – 436 с.; Т. 2. – 304 с.
16. Носовский Г.В., Фоменко А.Т. Новая хронология Руси. – М.: Факториал, 1997. – 256 с.
17. Носовский Г.В., Фоменко А.Т. Империя: Русь, Турция, Китай, Европа, Египет. Новая математическая хронология древности. – М.: Фактория, 1996. – 752 с.

18. Носовский Г.В., Фоменко А.Т. Реконструкция всеобщей истории. Новая хронология. – М.: Деловой экспресс, 1999. – 736 с.
19. Одинцов Д.С. Календари и люди: Календарная энциклопедия. – Ялта, 2001. – 307 с.
20. Опарин А.А. Древний мир и Библейская хронология. – Харьков: Факт, 1998. – 176 с.
21. Полная хронология XX века /Филип Уоллер (редактор), Уильямс Нэвил (автор-составитель), М.Ю. Ростовцев (пер. с английского), Джон Роуэтт. – М.: Вече АСТ, 1999. – 816 с.
22. Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. Хронология: Учебн. пособие. – М., 1981.
23. Романова А.А. Древнерусские календарно-хронологические источники 15-17 вв. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2002. – 430 с.
24. Савельева И.М, Полетаев А.В. История и время. В поисках утраченного. – М., 1997.
25. Сафронов В.А., Николаев Н.А. История Древнего Востока в Ветхом Завете. – М.: Русская панорама, 2003. – 423 с. – Серия «Хронология древнего и средневекового мира».
26. Селешников С.И. История календаря и хронология: Учебн. пособие. – М., 1977.
27. Скуратівський В.Т. Місяцелік. Український народний календар. – К., 1992.
28. Сюзюмов М.Я. Хронология всеобщая: Пособие к практическим занятиям для студентов. – Свердловск, 1971.
29. Фоменко А.Т. Методы математического анализа исторических текстов. Приложение к хронологии: Распознавание и датировка зависимых текстов, статистическая древняя хронология, статистика древних астрономических сообщений. – М.: Наука, 1996. – 476 с.
30. Фоменко А.Т. Новая хронология Греции. Античность и Средневековье / МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1996. – Т.1. – 478 с.; Т.2. – 476 с.
31. Хронология российской истории: Энциклопедический справочник. Пер. с фр. / Франсис Конт (составитель), Кошуль Мишель, Гусеф Катрин и др. – М.: Международные отношения, 1994. – 304 с.
32. Цыбульский В.В. Лунно-солнечный календарь стран Восточной Азии. – М., 1987.
33. Цыбульский В.В. Современные календари стран Ближнего и Среднего Востока. – М., 1964.

Семінар 3 - 2 год.

Історична картографія

1. Предмет і завдання історичної картографії. Карти як історичне джерело.
2. Картографія Давнього Світу: Єгипет, Месопотамія, Китай.
3. Картографія Греції та Риму. «Керівництво з географії» Клавдія Птолемея.
4. Картографія часів Середньовіччя: Арабський Халіфат і Китай.
5. Монастирські карти в середньовічній Європі. Морські карти – портолани.
6. Картографія епохи Відродження та Нового часу. Видатні картографи.
7. Картографування території України. Дослідження з історії картографування території України.

Література

1. Історична хронологія. Календарні системи світу: навчальний посібник із спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін (для студентів істориків соціально – гуманітарного факультету КМПУ імені Б.Д. Грінченка) / Автор укладач О.О. Тарасенко. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2004. – 72. – Бібліогр.: С. 61 – 66. – (Серія «Навчальний посібник»).
2. Алейнер А.З. Герард Меркатор. 450 лет со дня рождения. – М., 1962.
3. Боплан Гійом Левассер. Опис України від кордонів Московії до границь Трансильванії. – К., 1992.
4. Введение в специальные исторические дисциплины: Учебн. пособие. – М., 1990.

5. Дашкевич Я.Р. Територія України на картах XIII-XVIII ст. // Історичні дослідження: Вітчизняна історія. – Вип. 7. – К., 1981.
6. Дашкевич Я.Р. Середньовічні карти України в дослідженнях кінця XVIII-початку XX ст. // Історичні дослідження: Вітчизняна історія. – Вип. 11. – К., 1985.
7. Кордт В. Матеріали до історії картографії України. – К., 1931. – Ч. 1.
8. Кусов В.С. Картографическое искусство Русского государства. – М., 1989.
9. Подосинов А.В. Восточная Европа в Римской картографической традиции. Тексты, переводы, комментарии. – М., 2002. – 687 с.
10. Постников А.В. Развитие картографии и вопросы использования старых карт. – М., 1985.
11. Постников А.В. Развитие крупномасштабной картографии в России. – М., 1989.
12. Ровенчак І., Симутіна А. Перші етнічні карти українських земель XIX ст. // Пам'ятки України. – 1992. – № 1.
13. Салищев Н.А. Картоведение: Учебн. пособие. – М., 1990.
14. Фель С.Е. Картография в России XVIII века. – М., 1960.
15. Шибанов Ф.А. Очерки по истории отечественной картографии. – М., 1971.

Модуль II

Змістовий модуль 4

Тема 4. Геральдика та вексилологія

Лекція 4 – 2 год.

Геральдика

1. Предмет вивчення геральдики. Термін «герб» і його походження. Зв'язок геральдики з іншими історичними дисциплінами – генеалогією та сфрагістикою.
2. Походження гербів. Основні положення теорії геральдики. Геральдичні правила. Склад гербів з елементів лицарського озброєння. Форми щитів. Зображення на щитах геральдичних поділів і фігур. Розподіл геральдичних фігур на першорядні та другорядні.
3. Хрести. Типи хрестів і геральдичних фігур. Негеральдичні фігури: природні, штучні, легендарні. Геральдичні фарби, метали, емалі. Шоломи та корони. Клейноди, мантія, намета, щитотримачі, девіз.
4. Сучасні герби країн Західної та Східної Європи. Герб держави Ізраїль. Герби країн Азії, Африки, Північної та Південної Америки. Міські герби столиць світу.
5. Походження гербу України-Русі. Історичні герби земель і міст України.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні засвоїти головні положення теоретичної геральдики, вміти на їх підставі пояснити той чи інший герб, знати державні герби країн світу.

Вексилологія

1. Предмет вивчення вексилології. Зв'язок вексилології з іншими спеціальними історичними дисциплінами – геральдикогою, фалеристикою, генеалогією тощо.

2. Прапор, знамена, хоругва, штандарт, бунчук – їх військове та політичне значення. Поділ прапорів на особисті, родинні, родові, корпоративні, релігійні, військові, міст і земель, державні, національні, міжнародні та ін.

3. Прапори Давнього Світу. Знамена Середньовіччя. Прапори лицарських орденів. Штандарти європейських: монархій.

4. Відбиття релігійної символіки та кольорів світових релігій – християнства, ісламу, буддизму та юдаїзму на прапорах сучасних держав. Прапор держави Ізраїль та його тлумачення. Прапори держав Європи, Америки, Азії та Африки.

5. Історія українського прапорництва. Державний прапор України. Військово-морські, торговельні прапори країн світу. Найвідоміші довідники й альбоми прапорів країн світу. Сучасні напрями розвитку вексилології.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні знати кольори прапорів провідних держав світу, символіку кольорів світових релігій, а також мати уяву про військово-морські, торговельні прапори країн світу.

Змістовий модуль 5

Тема 5. Нумізматики та боністика

Лекція 5 – 2 год.

1. Предмет вивчення нумізматики. Нумізматикична термінологія.
2. Гроші у Стародавньому Світі. Гроші Давньої Греції та Риму. Гроші країн Європи часів Середньовіччя.
3. Нумізматики України. Гроші давньогрецьких міст Ольвії, Херсонесу, Тіри та ін. Монети великих князів Київських Володимира, Святополка, Ярослава Мудрого.
4. Сучасні українські металеві гроші.
5. Монети країн світу. Нумізматикичні колекції провідних музеїв світу.
6. Співвідношення предметів вивчення боністики та нумізматики. Боністикична термінологія. Головні засади класифікації бон.
7. Паперові гроші країн світу. Технічні засоби виготовлення сучасних паперових грошей. Перевірка грошей на відповідність справжнім зразкам.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні навчитись використовувати монети і бони як історичне джерело, мати уяву про історію грошей і про сучасні гроші країн світу.

Змістовий модуль 6

Тема 6. Сфрагістика та епіграфіка

Лекція 6 – 2 год.

Сфрагістика

1. Предмет і завдання сфрагістики. Печатка як історичне джерело. Виникнення перших печаток України-Русі у княжу добу – X-XII ст.
2. Вплив візантійських зразків на давньоруські печатки. Типи печаток князів, воєвод, митрополитів.
3. Українські печатки періоду Галицько-Волинського князівства, Великого князівства Литовського, Гетьманщини.
4. Головні різновиди печаток: печатки висли та прикладні, печатки металеві, воскові, воскомастичні, копчені.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні вміти розрізняти типи печаток, визначати їх власників, час створення.

Епіграфіка

1. Предмет вивчення епіграфіки. Зв'язок епіграфіки з палеографією.
2. Визначні пам'ятники епіграфіки Давнього Єгипту, Ассирії, Урарту, Ірану. Дешифровки цих написів Ж. Ф. Шомпольоном, Ж. Б. Фурньє, Т. Юнгом та ін.
3. Давньогрецькі епіграфічні пам'ятки Північного Надчорномор'я. Епіграфіка Київської Русі. Давньоруські написи «графітті» на стінах собору святої Софії. Епіграфічні пам'ятки київських печер.
4. Берестяні грамоти Новгороду. Епіграфічні написи на металі, тканинах, дереві, кості та на інших матеріалах.

Вимоги до знань студентів: вміти використовувати епіграфічні пам'ятки як важливе історичне джерело, поєднуючи їх дані з даними інших історичних джерел.

Семінари до II модуля

Семінар 4 – 2 год.

Геральдика та вексилологія

1. Предмет вивчення геральдики. Походження гербів.
2. Основні геральдичні правила.
3. Походження герба України – Русі.
4. Сучасні греби країн світу.
5. Види прапорів.
6. Історія українського прапорництва. Прапор незалежної Української держави.
7. Сучасні прапори країн світу.

Література

1. Баскаков Э.Г. Биография гербов, флагов, гимнов зарубежных стран. – М., 1967.
2. Братко-Кутинський О.А. Нащадки Святої трійці. – К., 1992.
3. Винклер П.П. Гербы городов, областей и посадов Российской империи. – М., 1991.
4. Геральдика: Зведений бібліографічний довідник-показчик / НАН України. Інститут історії України. Відділ спеціальних історичних дисциплін. Комплектується з 1998.
5. Геральдика: Материалы и исследования: Сборник трудов. – Л., 1983. – 146 с.
6. Гербы и флаги стран мира. – М., 1957.
7. Гломозда К., Павловський О. Українська національна символіка: походження, традиції, доля. – К., 1989.
8. Гончаренко В.О. Соборний герб України. – К., 1993.
9. Гречило А. Герби та прапори міст і сіл Рівненської області / А.Б. Гречило, Ю.П. Терлецький. Українське геральдичне товариство. НАН України. – К., 2002. – 76 с.
10. Гречило А. До питання про розвиток приватної геральдики в Україні // Знак: Вісник УГТ. – Львів, 1994. – № 6. – С. 7.
11. Гречило А. К вопросу о возникновении гербов украинских городов в XIV-XVII вв. // Герболе. – Москва, 1997. – № 3. – С. 146-147.
12. Гречило А. Міста та містечки в гербах, прапорах і печатках. – Л., 2003. – Т.1. – 294 с.
13. Гречило А. Міський герб Києва: становлення і перспектива // Знак: Вісник УГТ. – Львів, 1993. – № 2. – С.6-7.
14. Гречило А. Українська міська геральдика. – К.; Львів, 1998. – 191 с.
15. Дмитрієнко М.Ф., Савчук Ю.К. Короткий нарис міської геральдики Поділля. – К., 1994. – 94 с.
16. Драчук В.С. Основные геральдические системы на территории СССР. – К., 1981.
17. Драчук В.С. Рассказывает геральдика. – М., 1977.
18. Єремєєв Г.С. Герби гетьманів України. – К., 1998. – 55 с.
19. Иванов К.А. Флаги государств мира. – М., 1971.
20. Ісаєвич Я.Д. Бойові прапори козацького війська // Укр. іст. журнал. – 1963. – № 1. – С. 85-87.
21. Каменцева Е.И., Устюгов Н.В. Русская сфрагистика и геральдика: Учебн. пособие. – М., 1983. – 229 с.
22. Клейноди: Записки Українського геральдичного товариства. – Львів, 1991.
23. Лакиєр А.Б. Русская геральдика. – М., 1990.
24. Лєтьєва Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Ключи к тайнам Клио. Палеография, метрология, хронология, геральдика, нумизматика, ономастика, генеалогия. – М.: Просвещение, 1994. – 286 с.
25. Лукомский В.К., Модзалевский В.Л. Малороссийский гербовник. – К., 1993.
26. Макаренко М. Запорозькі клейноди в Ермітажі // Пам'ятки України. – 1994 – № 1-2.
27. Макаров В.С., Цековер Э.М. Цветы планеты. – М., 1964.
28. Мамаєв К. Флаги рассказывают. – Л., 1972.
29. Національна символіка // Пам'ятки України. Бібліотека журналу. – Кн. 1.
30. Одарченко П. Про кольори українського прапора // Народна газета. – 1991. – № 8. – С. 2.
31. Павленко А. “Ой, військо йде, корогиці мають”: червоний прапор в українських народних думах // Радянська Україна. – 1989. – 29 липня.
32. Панченко В.О. Гербівник міст України. – К., 1996.
33. Панченко В.О. Соборник міст України. – К., 1993.
34. Румянцева В.В. Історія, карбована в гербах. – К., 1987.
35. Румянцева В.В. Эмблемы земель и гербы городов Левобережной Украины периода феодализма. – К., 1986. – 127 с.
36. Савчук Ю.К. Міська геральдика Поділля. – Вінниця, 1995.
37. Савчук Ю.К. Українська родова геральдика: стан та перспективи розвитку // Історія українського середньовіччя: Козацька доба: Зб. наук. праць: У 2-х ч. – К., 1995. – Ч. 2. – С. 33-52.
38. Сергійчук В.І. Доля української національної символіки. – К., 1990.
39. Сергійчук В.І. Національна символіка України. – К., 1992.

40. Січинський В. Український національний знак і прапор // Історичний календар “Червоної калини” на 1938 р. – Львів, 1937. – С. 9-14.
41. Скотинський Т. Український герб та прапор. – Львів, 1935.
42. Соболева Н.А. Российская городская и областная геральдика XVIII-XIX вв. – М., 1981. – 263 с.
43. Соболева Н.А. Старинные гербы российских городов. – М., 1985. – 229 с.
44. Соколов В.А. Символы государственного суверенитета. – Саратов, 1969.
45. Сокольський А.Л. Національна символіка України. – Запоріжжя, 1993.
46. Флаги государств мира: (Альбом). – М., 1964.
47. Ярова Г. Прапор сотні Лубенського полку // Наука і культура. Україна. – Вип. 24. – К., 1990. – С. 206-209.

Семинар 5 – 2 год.

Нумізматика та боністика

Нумізматика

1. Походження монет. Монети античного періоду.
2. Грошовий обіг Київської Русі IX-XIII ст.
3. Грошовий обіг України XIV-XVII ст.
4. Грошовий обіг України XVIII-XX ст.
5. Методика дослідження та використання нумізматичних джерел.

Література

1. Анохин В.А. Монетное дело Боспора. – К., 1986.
2. Анохин В.А. Монетное дело Херсонеса. – К., 1977.
3. Анохин В.А. Монеты античных городов Северо-Западного Причерноморья. – К., 1989.
4. Бектинеев Ш.И. Денежное обращение Великого княжества Литовского в XIII-XV вв. – Минск, 1994.
5. Брайчевський М.Ю. Римська монета на території України. – К., 1959.
6. Голиш Г.М. Основи нумізматики: Навч. посібник. – Черкаси, 2002. – 254 с.
7. Зварич В.В. Нумизматический словарь. – Львов, 1980.
8. Зварич Володимир, Шуст Роман. Нумізматика: Довідник. – Тернопіль, 1998. – 464 с.
9. Заболотских Б. Серебро Ярославля. – М., 1990.
10. Казаматова А.Н. Введение в античную нумизматику. – М., 1969.
11. Карышковский П.О. Монеты Ольвии. – К., 1988.
12. Котляр М.Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. – К., 1971.
13. Котляр М.Ф. Нариси історії обігу і лічби грошей на Україні XIV-XVIII ст. – К., 1981.
14. Лентьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Ключи к тайнам Клио. Палеография, метрология, хронология, геральдика, нумизматика, ономастика, генеалогия. – М.: Просвещение, 1994. – 286 с.
15. Максимов М.М. Очерк о серебре. – М., 1981.
16. Мельникова А.С. Русские монетные клады рубежа XVI-XVII вв. – К.: Юнона-монета, 2003. – 196 с.
17. Монеты, медали, жетоны: Сб. ст. / А.С. Мельникова, В.М. Потин. – М.: Археологический центр, 1996. – 309 с.
18. Монеты стран мира: Каталог монет XX века / Сост. Бадаев А.С. – Чернигов, 1991.
19. Нумізматичний словник / Автор – укладач В.В. Зварич. – Львів, 1972; 1975.
20. Северин Г.М. Серебрянные монеты Российской империи: собрание всех известных типов и разновидностей: Пер. с англ. – М.: Профиздат, 2001. – Кн. 1. – 1682-1801. – 159 с.; Кн. 2. – 1801-1917. – М., 2001. – 143 с.

21. Пивоваров С.В. Нумізматичні пам'ятки Буковини (античний та середньовічний час). – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 248 с.
22. Спаський І.Г. Дукати і дукачі України: Історико-нумізматичне дослідження. – К., 1970.
23. Тилижинский Д.Г. Каталог монет СССР с 1921 по 1991 гг. (из обращения и в наборах Госбанка СССР). – Славянск: Печатный двор, 2002. – 291 с.
24. Тхоржевский Р.Й. Нариси історії грошей в Україні: Навч. посібник. – Тернопіль, 1999.
25. Федоров-Давыдов Г.А. Монеты-свидетели прошлого: Популярная нумизматика. – М., 1985.
26. Фенглер Х. Словарь нумизмата. – М., 1982.
27. Флеров В.С. Основы нумизматики. – Ярославль, 1982.
28. Фролова Н.А. Римские монеты в собрании государственного исторического музея / Н.А. Фролова, М.Г. Абрамзон, Г.А. Кошеленко (отв. ред.). – М., 2001. – Ч. 1. – Республика. – 183 с.; Ч. 2. – Ранняя империя от Августа до Коммода. – 383 с.

Боністика

1. Предмет і завдання боністики. Методика дослідження та використання боністичних джерел.
2. Паперові гроші на терені України у XVIII - початку XX ст.
3. Національні грошові знаки України XX-XXI ст.
4. Паперові гроші сучасних країн світу.
5. Цінні папери: класифікація, види, взаємозв'язки.

Література

1. Александров Р.Н. Каталог денежных знаков Урала и Прикамья. – Пермь: Изд. Уральского областного отд. Всероссийского общества филателистов, 1931.
2. Банкноты стран мира: денежное обращение. 2001 год. Каталог-справочник на русском и английском языке. Продается в комплекте из 2-х частей: Часть 1. А-М. Часть 2. Н-Я. – М.: Интеркрим-пресс, 2001. – 384 с.
3. Браиловский А.М. Монография-каталог денежных знаков Русской революции 1917-1922. – 1-е изд. – Тифлис, 1922.
4. Бумажные деньги, ходившие на Украине: Каталог XX ст. / Сост. Бадаев А.С. – Чернигов, 1991.
5. Ветров І., Виговський М. Національні грошові знаки України 1917-1920 рр. // Київська старовина. – 1993. – Ч. 1.
6. Денежные знаки зарубежных стран: Справочник. – М., 1983.
7. Деньги России. Альбом-каталог / Сост. Лившиц Б.И. – М., 2001.
8. Довідник вільноконвертованих валют. – К., 1994.
9. Елизаветин Г. Деньги. – М., 1965.
10. Иольсон Л.М., Кардаков Н.И. Перечень денежных знаков, выпущенных и курсировавших на территории Российской империи в годы войны и революции (1914-1923). – 1-е изд. – Берлин, 1923.
11. Иольсон Л.М., Байер А.П., Белоусов В.П., Лихачев Г.Н., Вигилев С.М., Редько Т.Л. Бумажные денежные знаки, выпущенные на территории Российской империи за время с 1769 по 1924 годы. – М.: Изд. уполномоченного по филателии и бонам в СССР, 1925.
12. Кацитадзе В.А. Каталог денежных знаков Русской революции. – 1-е изд. – Тифлис: 5-я тип. Полиграфотдела ВСНХ, 1922.
13. Кац Л.З., Малышев В.П. Энциклопедия бумажных денежных знаков России. – Т. 1. – Правительственные эмиссии 1769-1995.
14. Николаев Р. Деньги белой гвардии. – СПб.: Миниатюра, 1993.
15. Малышев А.И., Таранов В.И., Смиранный И.Н. Бумажные денежные знаки России и СССР. – М., 1991.
16. Мельникова А.С., Уздеников В.В., Шиканова И.С. Деньги России. 1000 лет. – М., 2000. – 326 с.

17. Полынський Ю.Б. Каталог бумажних денежних знаків РСФСР 1917-1923 років. – Л.: Гос. музей Великої Октябрьської соціалістическої революції, 1990.
18. Рябченко П.Ф., Нибак В.И. (сост.). Полный каталог бумажных денежних знаків и бон России и СССР (1769-1990 гг.). – К.: РАНО “Укрвузполиграф”, 1991.
19. Рябченко П.Ф., Бутко В.И. Полный каталог денежних знаків и бон России, СССР, стран СНГ (1769-1990 гг.). – К., 1999. – Т. 2. – Бони України.
20. Світ символів і валют. – К., 1997.
21. Сенкевич Д. Классификация бон // Советский коллекционер. – Вып. 21. – М., 1984.
22. Сенкевич Д.А. Государственные денежные знаки РСФСР и СССР 1918-1961: Каталог. – М., 1988.
23. Тхоржевский Р.И. Отечественная бонистика: Учебн. пособие. – К., 1988.
24. Тхоржевський Р.Й. Нариси історії грошей в Україні: Навч. посібник. – Тернопіль, 1999.
25. Українська фондова біржа. Фондовий ринок України: Навч. посібник. – К., 1994.
26. Українська валютна біржа. Валютний ринок України: Навч. посібник. – К., 1995.
27. Щелоков И.А. Свидетели истории: [История денежних знаків]. – М., 1987.

Семинар 6 – 2 год.

Сфрагістика та епіграфіка

Сфрагістика

1. Предмет і завдання сфрагістики. Історіографія питання.
2. Печатка як історичне джерело. Виникнення печаток, їх функції, видові особливості.
3. Печатки Київської Русі.
4. Печатки Запорозької Січі та полків Гетьманщини XVII-XIX ст. як джерело з історії України.

Література

1. Актовые печати Древней Руси X-XV вв. – Medieval Russian pendant seals of X-XV c. / [Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, Ист. фак., Рос. акад. наук, Ин-т археологии]. – М.: Интрада, 1998.
2. Гавриленко В.О. Українська сфрагістика: питання предмета та історіографії. – К., 1977.
3. Каменцева Е.И., Устюгов Н.В. Русская сфрагистика и геральдика: Учебн. пособие. – М., 1984.
4. Кобрин В.Б. и др. Вспомогательные исторические дисциплины: Учебн. пособие. – М., 1984.
5. Лихачев Н.П. Из лекций по сфрагистике. – СПб., 1899.
6. Лихачев Н.П. Древнейшая сфрагистика. Из лекций по дипломатике. – СПб., 1906.
7. Лихачев Н.П. Материалы для истории византийской и русской сфрагистики. – Л., 1928-1930.
8. Румянцева В.В. Эмблемы земель и гербы городов Левобережной Украины периода феодализма. – К., 1986.
9. Русские печати / Н.А.Соболева; АН СССР, Ин-т истории СССР. – М.: Наука, 1991. – 239 с.
10. Слабченко М. Материалы по малорусской сфрагистике. – Одесса, 1912.
11. Соболева Н.А. Русские печати. – М., 1993.
12. Українська сфрагістика: Анотований бібліографічний покажчик / Укл. В.О. Гавриленко. – К., 1991.
13. Черепнин Л.В. Русские феодальные архивы XIV-XV вв. – М.-Л., 1948. – Ч. 1.
14. Янин В.Л. Актовые печати древней Руси X-XV вв.: В 2-х тт. – М., 1970.
15. Янин В.Л. Новгородские посадники. – М., 1962.

Епіграфіка

1. Предмет і завдання епіграфіки. Види епіграфічних пам'яток.
2. Визначні пам'ятки епіграфіки Давнього Сходу.

3. Давньогрецькі епіграфічні пам'ятки Північного Причорномор'я.
4. Епіграфіка Київської Русі.

Література

1. Арциховский А.Д., Тихомиров М.Н. Новгородские грамоты на бересте. – М., 1953.
2. Арциховский А.В., Янин В.Л. Новгородские грамоты на бересте. Из раскопок 1962-1976 гг. – М., 1978.
3. Висоцкий С.А. Средневековые надписи Софии Киевской XI-XVII вв. – К., 1976.
4. Графитти античного Херсонеса. – К., 1978.
5. Медынцева А.А. Древнерусские надписи Новгородского Софийского собора XI-XIV веков. – М., 1978.
6. Меликишвили Г.А. Урартские клинообразные надписи. – М., 1960.
7. Ономастика и эпиграфика средневековой Восточной Европы и Византии. – М., 1993. – 264 с.
8. Орлов А.С. Библиография русских надписей XI-XV вв. – М., 1952.
9. Рыбаков Б.А. Русские датированные надписи XI-XIV вв. – М., 1964.
10. Соломоник З.И. Графитти с горы Херсонеса. – К., 1984.
11. Соломоник З.И. Древние надписи Крыма. – К., 1988.
12. Струве В.В. Датировка Бехистунской надписи // Вестник древней истории. – 1952. – № 1.
13. Черепнин Л.В. Новгородские берестяные грамоты как исторический источник. – М., 1969.
14. Янин В.Л. Я послал тебе бересту. – М., 1975.
15. Янин В.Л., Зализняк А.А. Новгородские грамоты на бересте: Из раскопок 1977-1983 гг. – М., 1986.

Модуль III

Змістовий модуль 7

Тема 7. Фалеристика та медальєрика

Лекція 7 – 2 год.

1. Предмет вивчення фалеристики та медальєрики. Система нагород Римської імперії. Виникнення перших орденів у Західній Європі у XIV ст.
2. Спеціальні орденські однострої. Нагородні системи Речі Посполитої, Російської імперії, Австро-Угорщини та їх застосування в Україні.
3. Нагороди СРСР. Система нагород періоду Другої світової війни. Випуск пам'ятних та ювілейних медалей.
4. Формування української системи нагород. Нагороди періоду Київської Русі, Козацької держави ХУІІ-ХУІІІ ст., Української республіки 1918 року, незалежної України 1991 року.
5. Сучасні державні нагороди країн Європи, Азії, Північної та Південної Америки.

Вимоги до знань студентів: студент повинен мати уяву про історію складення нагородної системи країн світу, знати призначення нагород, пам'ятати назви нагород провідних країн світу.

Змістовий модуль 8

Тема 8. Символіка та емблематика

Лекція 8 – 2 год.

1. Роль, місце та значення символів і емблем у суспільному житті. Система символічних та емблематичних знаків. Їх взаємозв'язок і відмінності. Символи й емблеми, як ізольовані об'єкти та поєднання. Прості, епізодичні та стабільні поєднання.
2. Визначення понять “символ” та “емблема”. Види символів і емблем. Класичні та прикладні символи та емблеми. Розшифрування та читання символів та емблем.
3. Сучасна національна та міжнародна символіка й емблематика.

Вимоги до знань: студентів: студенти повинні знати головні види символів та емблем, мати уяву про сучасну національну та міжнародну символіку й емблематику.

Змістовий модуль 9

Тема 9. Палеографія та філігранологія

Лекція 9 – 2 год.

1. Предмет вивчення палеографії та філігранології. Їх зв'язок з джерелознавством .
2. Походження писемності народів світу. Типи писемності Давнього Світу: Єгипет, Месопотамія, Індія, Китай.
3. Створення першого на нашій Землі алфавіту – фінікійського у II тисячолітті до н.е. Єврейський алфавіт.
4. Розповсюдження алфавітного типу писемності. Створення римського, перського, арабського, согдійського та інших алфавітів.
5. Походження писемності на Русі. Найдавніші абетки – “кирилиця” та “глаголиця”. Типи писемності: устав, напівустав, скоропис. Матеріали писемності, знаряддя письма.
6. Мініатюри, орнаменти, філіграні. Фарби, чорнила. Скорочення – тітли.
7. Предмет філігранології. Папір і філіграні на українських землях у XVI-XX ст. Значення філіграні як історичного джерела.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні мати уяву про розвиток палеографії та філігранології, здійснювати розгляд зовнішніх ознак текстів.

Змістовий модуль 10

Тема 10. Історична метрологія

Лекція 10 – 2 год.

1. Метрологія – наука про точні виміри. Обумовленість розвитку системи вимірів станом розвитку товаровиробництва. Первісні натуральні виміри-параметри тіла людини. Розвиток системи вимірів.

Головні виміри: міри поверхні, довжини, одиниці оподаткування, міри обсягу рідких і сипких речовин, міри ваги.

2. Виникнення та розвиток практичної метрології. Міри Київської Русі. Міри України у XIV-XVII ст.
3. Сутність метричної системи. Головні одиниці метричної системи, їх походження. Сучасна система вимірів у країнах світу.
4. Сучасна система вимірів в Україні. Еталони мір. Організація перевіркової справи.

Вимоги до знань студентів: студенти повинні мати уяву про давні системи вимірів.

Семінари до III модуля

Семінар 7 – 2 год.

Фалеристика та медальєрика

1. Історія нагородної системи країн світу.
2. Формування української системи нагород.
3. Сучасні українські нагороди.
4. Сучасні нагороди країн світу.

Література

1. Балязин В.Н., Дуров В.А., Казакевич А.Н. Самые знаменитые награды России. – М., 2001. – 416 с.
2. Боевые награды Германии 1933-1945 гг. (каталог-определитель) / Сост., пер. Пятова Г.В. – М., 2002.
3. Боевые награды союзников Германии во II мировой войне. – М., 2003. – 208 с.
4. Бурков В.Г. Фалеристика: Учебн. пособие. – Л., 1985.
5. Бурков В.Д. Историография отечественных фалеронимов и фалеристики: Учебн. пособие. – Л., 1990.
6. Всеволодов И.В. Беседы о фалеристике: Из истории наградных систем. – М., 1990.
7. Два века русской медали. Медальерное искусство в России 1700-1917 гг. – М., 2000. – 272 с.
8. Доценко В.Д., Бойнович А.Д., Купрюхин В.А. Знаки и жетоны Российского Императорского флота 1696-1917. – М., 2003. – 240 с.
9. Доценко В.Д., Бойнович А.Д., Купрюхин В.А. Знаки и жетоны Российского флота 1917-1945. – М., 2003. – 144 с.
10. Дуров В.А. Русские награды XVIII – начала XX в. – М.: Просвещение, 1997.
11. Дуров В.А. Русские и советские боевые награды. Государственный исторический музей. – М.: Внешторгиздат, 1990.
12. Дуров В.А. Ордена Российской империи. – М., 2002.
13. Доманк А.С. Знаки воинской доблести. – М., 1983.
14. Кавалеры ордена Славы трех степеней. – М.: Воениздат, 2000. – 704 с.
15. Колесников Г.А., Рожков А.М. Ордена и медали СССР. – М., 1983.
16. Круглов Г.Е. Что такое фалеристика. – Минск, 1983.
17. Кузнецов А.А. Наградная медаль. – М., 1992.
18. Кузнецов А., Чепурнов Н. Наградная медаль. – М.: Патриот, 1995.
19. Кузнецов А. Энциклопедия русских наград. – М., 2003. – 536 с.
20. Левин С.С. Ордена Российской империи 1698-1917 гг. (на русс. и англ. яз.). – М., 2003.
21. Лесли Макдоннелл. Знаки различия и боевые награды Второй мировой. Иллюстрированная энциклопедия. – М., 2003. – 224 с.

22. Липатов П.Б. Униформа Красной Армии: Форма одежды, знаки различия, обмундирование, награды и знаки советских воинов, снаряжение сухопутных войск Красной Армии и войск НКВД: 1936-1945 гг. – М., 2001. – 64 с.
23. Лубченков Ю. Георгиевские кавалеры. – М., 2000. – 48 с.
24. Мельник Г., Можейко И. Должностные знаки Российской империи. – М.: Хронос, 1993.
25. Мурашев Г.А. Титулы. Чины. Награды. – М.: Полигон, 2000. – 352 с.
26. Нагороди України: У 3-х тт. / Д. Табачник, М. Дмитрієнко та ін. – К., 1996.
27. Награды Германии 1933-1945. Каталог-справочник. Часть 1. Боевые награды. – М., 2001. – 80 с.
28. Наградные и памятные знаки России / Под ред. В.В. Санько (на русс., англ. и нем. яз.). – М., 2003. – 672 с.
29. Нагрудные полковые знаки России. – М.: АСТ Харвест, 2002. – 672 с.
30. Непейн И.Г. Русские ордена в биографиях кавалеров. – М., 2001. – 326 с.
31. Ордена и медали войск СС. С комментариями Теодора Гладкова. – М., 2003. – 144 с.
32. Орден Богдана Хмельницкого // Військо України. – 1995. – № 3-4.
33. Орден Ярослава Мудрого // Урядовий кур'єр. – 1995. – 29 серпня.
34. Рихтер В.Г. Собрании трудов по русской военной медалистике и истории. – Париж, 1972.
35. Розанов О.Н. Япония: История в наградах. – М.: РОССПЭН, 2001. – 128 с.
36. Сборник законодательных актов о государственных наградах СССР. – М., 1987. – 336 с.
37. Семотюк Я. Українські військові відзнаки. – Торонто, 1991.
38. Скрицкий Н.В. Георгиевские кавалеры под Андреевским флагом. Русские адмиралы – кавалеры ордена Святого Георгия I и II степеней. – М., 2002. – 528 с.
39. Смирнов Ф. Награды в Рабоче-Крестьянской Красной Армии. – М.: Воениздат, 1925.
40. Спасский И.Г. Иностранные и русские ордена до 1917 года. – Л., 1963.
41. Сто великих наград. – М.: Вече, 2002. – 432 с.
42. Тарас Д. Боевые награды СССР и Германии II мировой войны. – М., 2002. – 144 с.
43. Трескин А.В., Штейнбах В.Л. История олимпийских игр: Медали, значки, плакаты. – М., 2001. – 96 с.
44. Шепелев Л.Е. Титулы, мундиры, ордена. – Л.: Наука, 1991. – 223 с.
45. Шевелева Е.Н. Ордена Александра I. – СПб., 1993.
46. Шевелева Е.Н. Нагрудные знаки русской армии. – М., 1993. – 176 с.
47. Шишков С.С., Музалевский М.В. Ордена и медали СССР 1918 – 1991: В 2-х тт. – М.: Ворон, 1996. – 748 с.
48. Чепурнов Н.И. Наградные медали Государства Российского (с приложением перечня орденских лент). – М., 2000. – 768 с.
49. Я познаю мир: Награды. – М.: Олимп, 1999. – 480 с.

Семінар 8 – 2 год.

Символіка та емблематика

1. Визначення понять “символи” та “емблема”.
2. Види символів та емблем.
3. Розшифрування символів та емблем.
4. Символіка українського козацтва.
5. Сучасна національна та міжнародна символіка та емблематика.

Література

1. Бауэр В., Дюмоц И., Головин С. Энциклопедия символов. – М., 1995.

2. Братка О.А. Уявлення про світобудову та їх відродження в українській національній символіці. – К., 1990.
3. Веселая символика / Сост. В.Н. Соколов. – Минск: Литература, 1997.
4. Гура А.В. Символика животных в славянской народной традиции. – М.: Индрик, 1997. – 912 с.
5. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – Л., 1972.
6. Звездина Ю.Н. Эмблематика старинного натюрморта. К проблеме прочтения символа. – М.: Наука, 1997. – 155 с.
7. Історія, традиції, сучасність. Конспект лекцій / Уклад. П.І. Поночовний. – К., 1994.
8. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. – М., 1976.
9. Махній М.М. Символіка тіла. – Чернігів, 1997. – 32 с.
10. Минуле України: відновлені сторінки. – К., 1991.
11. Національна символіка. – К., 1990.
12. Панова Н.Н., Терещенко В.С. Символика Украины: Историч. очерк: Учебн. пособие для преподавателей и студентов / Крымский институт экономики и хоз. права. – Симферополь, 1997. – 62 с.
13. Паучок В.К. Етногенез українського народу і становлення національної символіки. – Тернопіль, 1993.
14. Похлебкин В.В. Международная символика и эмблематика (опыт словаря). – М., 1989.
15. Сергійчук В.І. Національна символіка України. – К., 1992.
16. Символіка Броварщини: Історія. Герби. Прапори. – Бровари, 2001. – 32 с.
17. Символіка Кіровоградщини: Альбом-каталог. – Кіровоград, 2002. – 104 с.
18. Сокольський А.Л. Національна символіка України. – Запоріжжя, 1993.
19. Спеціальні історичні дисципліни: Зведений бібліографічний довідник-показчик: атрибутика, емблематика, медальєрика, символіка, фалеристика / НАН України, Інститут історії України / М.Ф. Дмитрієнко (ред.), Л.П. Маркітан (упоряд.). – К., 1997. – Ч. 1. – 100 с.; Ч. 2. – 102 с.
20. Сумцов Н.Ф. Символика славянских обрядов: Избр. труды / РАН, И-т этнологии и антропологии им. Н.И. Миклухо-Маклая. – М.: Восточная литература РАН, 1996. – 296 с. (Этнографическая библиотека).
21. Українські символи. – К., 1994.
22. Фоли Д. Энциклопедия знаков и символов. – М., 1997.

Семінар 9 – 2 год.

Палеографія та філігранологія

1. Предмет і завдання палеографії. Походження писемності народів світу.
2. Походження писемності на Русі.
3. Давньослов'янські абетки – кирилиця і глаголиця. Устав, напівустав, скоропис.
4. Матеріали для писемності, знаряддя писемності, фарби, чорнила.
5. Мініатюри, орнаменти, філіграні. Основні скорочення, ітли.

Література

1. Городилова Л.М. Русская скоропись XVII в.: Учебн. пособие. – 2 изд., перераб. и доп. – Хабаровск, 2000. – 140 с.
2. Запаско Я.П. Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга. – Львів, 1995.
3. Запаско Я.П., Мацюк О.Я. Львівські стародруки. – Львів, 1983.
4. Истрин В.А. Возникновение и развитие письма. – М., 1965.

5. Карский Е.Ф. Словяно-кирилловская палеография. – М., 1979.
6. Кісь Я.П. Палеографія: Навч. посібник. – Львів, 1975.
7. Клепиков С.А. Филигрانی на бумаге русского производства XVIII-начала XX века. – М., 1978.
8. Кріль М.М. Основи палеографії: Навч. посібник. – К., 1995.
9. Лентьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Ключи к тайнам Клио. Палеография, метрология, хронология, геральдика, нумизматика, ономастика, генеалогия. – М.: Просвещение, 1994. – 286 с.
10. Мацюк О.Я. Історія українського паперу. – К., 1994.
11. Мацюк О.Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI-XX ст.). – К., 1974.
12. Минин И.В. Палеография: Учебн. пособие-практикум / И.В. Минин, Е.А. Рыжова. – Сыктывкар, 2001. – 103 с.
13. Муравьев А.В. Палеография: Сб. списков с русского письма XI-XVIII веков. – М.: МГУ, 1974. – 104 с.
14. Мясников А.А. Российская летопись. – СПб.: Александр Принт, 2001. – 671 с.
15. Панашенко В.В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. (на матеріалах Лівобережної України). – К.: Наукова думка, 1974. – 111 с.
16. Рейсер С.А. Палеография нового времени. Неография: Учебн. пособие.
17. Різник М.Г. Письмо і шрифт: Навч. посібник. – К., 1978.
18. Тихомиров М.Н., Муравьев А.В. Русская палеография: Учебн. пособие. – М., 1982.
19. Черепнин Л.В. Русская палеография. – М., 1956.
20. Щепкин В.Н. Русская палеография: Учебник для студентов вузов. – 3-е изд., доп. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 270 с. (Классический учебник).

Семінар 10 - 2 год.

Історична метрологія

1. Виникнення та розвиток практичної метрології. Первісні натуральні виміри.
2. Система мір періоду Київської Русі та її особливості.
3. Польсько-литовська метрологія XIV-XVII ст.
4. Система вимірів Лівобережної України XVIII-XIX ст.
5. Створення міжнародної метричної системи та її запровадження в країнах світу.

Література

1. Герасименко Н.О. Міри земельних площ Лівобережної України (друга половина XVII-XVIII ст.). – К., 1996.
2. Каменцева Е.И., Устюгов Н.В. Русская метрология: Учебн. пособие. – М., 1975.
3. Каменцева Е.И. Историческая метрология. – М. 1978.
4. Кобрин В.Б., Леонтьева Г.А., Шорин П.А. Вспомогательные исторические дисциплины: Учебн. пособие. – М., 1984.
5. Лентьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Ключи к тайнам Клио. Палеография, метрология, хронология, геральдика, нумизматика, ономастика, генеалогия. – М.: Просвещение, 1994. – 286 с.
6. Молчанова Л.А. Народная метрология (к истории мер длины). – Минск, 1973.
7. Семар Г.М. Семь раз отмерь: среди монет, мер и весов. – М., 1992.
8. Сидоренко О.Ф. Історична метрологія Лівобережної України XVIII ст. – К., 1975.
9. Черепнин Л.В. Русская метрология. — М., 1944.
10. Шабалин С.А. Прикладная метрология в вопросах и ответах. – М., 1990.
11. Шабалин С.А. Измерения для всех. – М., 1992.

12. Широков К.П., Богуславский М.Г. Международная система единиц. – М., 1984.
13. Шостын Н.А. Очерки истории русской метрологии XI-начала XX вв. – М., 1990.
14. Чертов А. Г. Международная система единиц измерения. – М., 1967.

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ДОПОМІЖНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ»

Разом: 120 год. З них: лекції (22 год.), семінарські заняття (20 год.), індивідуальні заняття – 6 год.; модульний проміжний контроль - 6 год.; семестровий контроль - 30 год.; самостійна робота - 36 год.

СЗ (бали)	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	
СР (бали)	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
ІНДЗ (бали)	30										
ПК (бали)	6										
Підсумковий контроль (екзамен, бали)	Екзамен										40

	I модуль			II модуль			III модуль			
Л (теми, бали)	Допоміжні історичні дисципліни у системі історичної науки	Історична хронологія Календарні системи народів світу	Історична картографія	Г ера льд ика В екс ил о л огі я	Н умізм атика Б оніст ика	С фр агі ст ик а. Е піг ра фі ка	Ф алери стика . Меда льери ка	С имво ліка Е мбле мати ка	П алеог рафія Філіг ранол огія	І сторична метрологія

СЗ (теми, бали)	Допоміж ні історичні дисциплі ни у системі історичн ої науки -10	Істори чна хроно логія Кален дарні систе ми народі в світу -10	Істори чна картог рафія - 4	Г ера льд ика В екс ил о л огі я - 10	Н умізм атика Б оніст ика - 10	С фр агі сс ти ка. Е піг ра фі ка - 10	Ф алери стика Меда льери ка 10	С имво ліка Е мбле мати ка - 10	П алеог рафія Ф ілігра нолог ія - 10	І стор ичн а м етро логі я - 10
СР (теми, бали)	Допоміж ні історичні дисциплі ни у системі історичн ої науки - 5	Істори чна хроно логія Кален дарні систе ми народі в світу - 5	Істори чна картог рафія - 5	Г ера льд ика В екс ил о л огі я - 5	Н умізм атика Б оніст ика - 5	С фр агі ст ик а. Е піг ра фі ка 5	Ф алери стика М едаль ерика - 5	С имво ліка Е мбле мати ка - 5	П алеог рафія Філіг ранол огія - 5	І стор ичн а м етро логі я - 5
ІНДЗ (бали)	30									
Поточн ий контро ль (бали)	Відповідь на семінарі – 10, в т.ч.: Доповідь 10. Виступ – 8. Повідомлення -6. Участь у дискусії -4.									
Підсум к. контр . (вид, бали)	40 екзамен									

V. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАБУТИХ СТУДЕНТАМИ ЗНАНЬ

Рівень засвоєння навчального матеріалу вивченого студентами з курсу та навички самостійної роботи відображаються в оцінюванні результатів праці протягом семестру: виступи на семінарських заняттях, підготовлених рефератів (ІНДЗ), підсумкової модульної контрольної роботи, проведеної самостійної роботи студента та відповіді на екзамені.

Загальні критерії оцінювання роботи студентів:

- 1.Грунтовність засвоєння програмового матеріалу з курсу.
- 2.Логічність і грамотність викладу матеріалу.
- 3.Правильність відповідей на поставлені запитання.
- 4.Обґрунтованість висновків та уміння їх аргументувати.
- 5.Оволодіння науковою термінологією спеціальних галузей історичної науки.

Кількість балів за екзамен

Шкала оцінювання екзамену	Бали
Відмінно	30-40
Добре	20- 30
Задовільно	10-20
Незадовільно	0-10

Загальний підсумок за семестр:

- 90-100 балів - **відмінно** (A);
82-89 балів - **дуже добре** (B); вище середнього рівня з кількома помилками
75-81 балів - **добре** (C); в загальному вірне виконання з певними суттєвими помилками
69-74 бали - **задовільно** (D); непогано, але зі значною кількістю недоліків
60-68 бали **задовільно** (E) ; виконання задовольняє мінімальним критеріям
35-59 балів - **незадовільно** (FX); з можливістю повторного складання
1-34 бали - **незадовільно** (F); з обов'язковим повторним курсом

СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Розрахунок рейтингових балів

№ з/п	Вид діяльності	Максимальне число балів	T.1	T.2	T.3-3М	T.4-3М	T.5-3М	T.6-3М	T.7-3М	T.8-3М	T.9-3М	T.10-3М	Всього	Разом
1.	Відвідування лекцій	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	10
2.	Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	10
3.	Виконання завдання самостійної роботи (домашнього завдання)	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	50
4.	Робота на семінарському занятті (в т. ч.: доповідь, виступ, повідомлення, участь у дискусії)	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100	100
5.	ІНДЗ	30											30	30
6.	Опрацювання фахових видань (в т.ч. першоджерел)	10											10	10
7.	Написання реферату	15											15	15
8.	Виконання модульної контрольної роботи	25			25			25			75			75

9.	Лабораторна робота (виконання презентації)	10	10	10
1 0.	Творча робота (захист презентації)	20	20	2 0
	Всього	330	3 30	330:100 =3,3

VI. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота студента розрахована на 36 години. Вона спрямована на поглиблене вивчення окремих питань допоміжних історичних дисциплін. Самостійна робота має допомогти студенту успішно засвоювати матеріал.

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістові модулі – теми курсу (обсяг у годинах)	Вид контролю	Бали	Термін виконання (тижні)
Модуль I Змістовий модуль 1. Допоміжні історичні дисципліни у системі історичної науки			
Допоміжні історичні дисципліни у системі історичної науки - 3 год.	індивідуальна співбесіда	5	1
Змістовий модуль 2. Історична хронологія. Календарні системи світу			
Історична хронологія. Календарні системи народів світу - 4 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	2
Змістовий модуль 3. Історична картографія			
Історична картографія	індивідуальна	5	3

- 3 год.	співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції		
Модуль II Змістовий модуль 4. Геральдика та вексилологія			
Геральдика та вексилологія – 4 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	4 Ознайомлення з експозицією Національного музею історії України
Змістовий модуль 5. Нумізмати́ка та боні́стика			
Нумізмати́ка та боні́стика - 4 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	5 Ознайомлення з експозицією «Грошовий обіг на українських землях» Національного музею історії України
Змістовий модуль 6. Сфрагі́стика та епіґра́фіка			
Сфрагі́стика та епіґра́фіка - 4 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	6
Модуль III Змістовий модуль 7. Фалеристика та медальєрика			
Фалеристика та медальєрика – 4 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	7 Ознайомлення з експозицією «Нагороди країн світу» Національного музею історії України

Змістовий модуль 8. Символіка та емблематика			
Символіка та емблематика - 4 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	8
Змістовий модуль 9. Палеографія та філігранологія			
Палеографія та філігранологія - 3 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	9 Ознайомлення з тематичною експозицією Музею книги і друкарства України
Змістовий модуль 10. Історична метрологія			
Історична метрологія – 3 год.	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті, написання реферату, виступ на конференції	5	10
Разом: 36 год.		Разом: 50 год.	

V. ІНДИВІДУАЛЬНА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом поза аудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентом ІНДЗ прилюдним захистом навчального проекту.

Однією із форм самостійної роботи студентів є виконання індивідуальної науково-дослідної роботи (ІНДЗ) у вигляді реферату, підготовка доповіді за темою цього реферату та її виголошення у формі презентації з використанням смарт дошки на студентській науково-практичній конференції «Допоміжні історичні дисципліни у вивченні історії».

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Допоміжні історичні дисципліни» – це вид науково-дослідної роботи студента, що містить результати дослідницького пошуку та відображає рівень засвоєння ним знань із означеної дисципліни.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі набутих студентом знань, умінь та навичок.

Орієнтовна структура ІНДЗ – реферату: вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел. Підготовлена презентація за змістом реферату. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано нижче.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ п/п	Критерії оцінювання Роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Повнота розкриття теми, використання джерел	12
2.	Послідовність, логіка розкриття пунктів плану, обґрунтованість висновків	10
3.	Оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел)	8
Разом:		30 балів

Шкала оцінювання ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	25-30	Відмінно
Достатній	21-24	Добре
Середній	15-19	Задовільно
Низький	14 і менше	Незадовільно

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни.

VIII. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ІНДЗ

Формою самостійної роботи студента є підготовка реферату як індивідуального науково-дослідного завдання на відповідну тему з курсу «Допоміжні історичні дисципліни».

Реферат – це композиційно організований, узагальнений виклад змісту джерела інформації (статті, кількох статей, монографії та ін.).

Реферат складається з трьох частин: загальна характеристика тексту (вихідні дані, формулювання теми); опис основного змісту; висновки референта.

Роботу над рефератом потрібно розпочати з логіко-змістовного аналізу тексту.

1. Прочитавши текст, поділіть його на абзаци та позначте кожний абзац порядковим номером.
2. Працюючи з абзацами, виділіть змістовний центр кожного з них.
3. Згрупуйте та об'єднайте схожі за змістом абзаци одним формулюванням.
4. Визначте ті абзаци, що розкривають зміст теми.
5. Знайдіть абзац, у якому висловлено головну думку, сформулюйте її.
6. Визначте абзац, в якому автор формулює основні висновки.
7. Складіть план реферату за такою схемою:
 - а) вкажіть вихідні дані друкованого матеріалу: назву, ім'я автора, джерело, рік видання та ін.;
 - б) визначте тему та у стислому вигляді розкрийте її зміст;
 - в) сформулюйте головну думку та вкажіть на матеріал, що її підтверджує.

Зробіть основні висновки.

Вимоги до написання реферату. Реферат повинен стисло розкривати основні концепції вихідного тексту. Не можна перетворювати його у "ковзання" по тексту. Ціль реферування: створити "текст про

текст". Варто уникати зв'язок типу: у 1 абзаці, у 2 абзаці і т.д. Реферат – це не конспект, розведений "скріпами" типу далі автор відзначає... Рясне цитування перетворює реферат у конспект. Реферат може містити елементи оцінювання (не можна не погодитися, ін.).

Модель реферату наукової статті

1. Вступна частина реферату

У статті "...", поміщеній у журналі "..." №... за ... рік, розглядаються питання (проблеми, шляхи, методи). Автор статті – відомий учений...

Стаття називається (за назвою..., під заголовком..., опублікована в...).

2. Тема статті, її загальна характеристика

Тема статті -... (Стаття на тему..., Стаття присвячена темі (проблемі, питанню)...)... Стаття являє собою узагальнення (виклад, опис, аналіз, огляд).

3. Проблема статті

У статті мова йде... (про що?), (говориться (про що?), розглядається (що?), дається оцінка (чому?, чого?), аналіз (чого?), виклад (чого?). Сутність проблеми зводиться... (до чого?), полягає (у чому?), складається (у чому?).

4. Композиція статті

Стаття поділяється на ... частини, (складається з ... частин, починається (з чого?), закінчується (чим?)...).

5. Опис основного змісту статті

У вступі формулюється ...(що?) (дається визначення ...(чого?)) На початку статті визначаються (викладені) мета, завдання... Далі дається загальна характеристика проблеми (глав, частин), дослідження, статті... У статті автор ставить(торкається, висвітлює) наступні проблеми, (зупиняється (на чому?) стосується (чого?)...) В основній частині викладається (що?), приводиться аргументація (на користь чого? проти чого?), дається узагальнення (чого?) (науковий опис (чого?)... У статті також порушені такі питання, як...

6. Ілюстрація автором своїх положень

Автор приводить (посилається на приклад(и) (факти, цифри, дані), що підтверджують, що ілюструють його положення... У статті приводиться, дається...

7. Висновок, висновки автора

Автор робить висновок, що... (підводить нас до ..., підбиває підсумок). Наприкінці статті підводяться підсумки (чого?) На закінчення автор говорить, що, (затверджує, що)... На закінчення говориться, що... (про що?) Сутність вищевикладеного зводиться до (наступного)...

8. Висновки й оцінки референта

У підсумку можна (необхідно, хотілося б) сказати (підкреслити, відзначити)... Таким чином, у статті знайшло відображення...(переконливо доведено..., одержали вичерпне висвітлення...)... Оцінюючи роботу в цілому, можна стверджувати... Безумовною заслугою автора є... Заслуга автора складається, полягає (у чому?)... Основна цінність роботи складається, полягає (у чому?)... Достойнством роботи є... Недоліком роботи є... До достоїнств (недоліків) роботи відносяться... З теоретичної (практичної) точки зору важливо (істотно)... Викликають заперечення (сумніви)... Не можна (не) погодитися з... Істотним недоліком роботи можна вважати...

Реферат має містити такі складові частини:

- титульний аркуш;
- план реферату (зміст роботи із позначенням сторінок);
- основна частина;
- список використаних джерел і літератури.

Обсяг реферату має бути в межах 10-15 сторінок машинописного тексту (або комп'ютерного набору) на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (без списку літератури та додатків).

Усі розділи та підрозділи, що є у плані, повинні бути виділені в тексті заголовками та підзаголовками.

Текст розміщується на аркуші, обмеженому берегами: лівий – не менше 30 мм; правий – 10 мм; верхній – 20 мм; нижній – 20 мм.

У машинописному варіанті тексту на сторінці розміщується не більше 28-30 рядків по 57-60 знаків у кожному з них.

Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ньому цифра 1 не ставиться, на наступній сторінці проставляється цифра 2 і далі по порядку. Порядковий номер проставляється справа у верхньому куті сторінки.

Розділи або глави нумеруються арабськими цифрами, а підрозділи або параграфи – цифрою розділу та підрозділу через крапку.

Список використаної літератури повинен містити бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно дотримуватись стандарту. Кожний бібліографічний запис треба починати з нового рядка, літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів та назв творів. Бібліографічні записи у “Списку...” повинні мати порядкову нумерацію. Посилання на літературу робляться в тексті з позначенням їх порядкового номера в списку і сторінок через кому. Наприклад: [4, 112].

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУША РЕФЕРАТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут суспільства

Кафедра історії України

РЕФЕРАТ

із курсу “Допоміжні історичні дисципліни” на тему:

“Державний герб України і його походження”

Виконав(ла) студент(ка) I курсу

Інститут суспільства

денної форми навчання

(прізвище, ініціали)

Прийняв викладач

Тарасенко О.О.

Київ – 2014

ІХ. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ – ІНДЗ

1. Основні календарні системи сучасних країн світу.
2. Календарні свята України.
3. Картографія Давньої Греції та Риму.
4. Картографія Західної Європи часів географічних відкриттів XVI-XVIIст.
5. Державні символи України.
6. Державний герб України і його походження.
7. Історичні герби українських міст і земель.
8. Українська геральдика.
9. Печатки часів Давнього Світу та Середньовіччя.
10. Сучасні печатки та їхнє застосування.
11. Українські державні нагороди.
12. Ордени та медалі сучасних країн світу.
13. Військово-морські прапори країн світу.
14. Торговельні прапори країн світу.
15. Символи християнства.
16. Символіка українського козацтва.
17. Символи буддизму.
18. Символи ісламу.
19. Символи й емблеми сучасності.
20. Античні монетні системи.
21. Принципи створення нумізматичної колекції.
22. Музейні монетні колекції.
23. Сучасні паперові гроші країн світу.
24. Банківські цінні папери.
25. Слов'янська писемність.
26. Палеографічні ознаки давніх слов'янських рукописів.
27. Системи писемності народів світу.
28. Епіграфічні написи Давнього Сходу.
29. Епіграфічні написи часів Київської Русі.
30. Системи вимірів часів Давнього Світу та Середньовіччя.
31. Розробка та впровадження міжнародної метричної системи.

Методичне забезпечення:

Навчальна програма, опорні конспекти лекції, нормативні документи.

**Література, яка є в читальні, на абонементі та в електронному варіанті
бібліотеки КМПУ імені Б.Д. Грінченка:**

1. *Спеціальна історичні дисципліни: довідник: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко (та ін.).* – К.: Либідь, 2008. – 520 с. ISBN 978-966-06-0538-1. – Наявний в електронному варіанті у бібліотеці університету.

2. *Історична хронологія. Календарні системи світу: навчальний посібник із спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін (для студентів істориків соціально – гуманітарного факультету КМПУ імені Б.Д. Грінченка) / Автор укладач О.О. Тарасенко.* – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2004. – 72. – Бібліогр.: С. 61 – 66. – (Серія «Навчальний посібник»). – УДК 006.95 (075). ББК 63.2.я 7. І-90. - Наявний в читальні бібліотеки та на абонементі університету.

3. *Леонтьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений /Под ред. Г.А. Леонтьевой.* – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с. – УДК 930 (075.8). ББК 63.2 Л 47. 632 Л 73. – Наявний в читальні бібліотеки та на абонементі університету.

4. *Введенський А.О., Дядиченко В.А., Стрельський В.І. Допоміжні історичні дисципліни.* – К., 1963. – Наявний в читальні бібліотеки.

Ресурси:

Нормативна база, історичні джерела, Інтернет, бібліотека університету, Історична бібліотека в м. Києві.

Х. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет і завдання допоміжних історичних дисциплін.
2. Класифікація допоміжних історичних дисциплін.
3. Джерела та історіографія допоміжних історичних дисциплін.
4. Предмет і завдання історичної хронології.
5. Астрономічна теорія календарів.
6. Походження календарних систем.
7. Український національний календар.
8. Предмет і завдання історичної картографії.
9. Картографія Давнього Світу.
10. Картографія часів Середньовіччя.
11. Сучасна картографія.
12. Предмет вивчення геральдики.
13. Походження гербів.

14. Основні геральдичні правила.
15. Державний герб України.
16. Предмет і завдання сфрагістики.
17. Печатка як історичне джерело.
18. Види та функції печаток.
19. Використання даних сфрагістики в історичних дослідженнях.
20. Предмет і завдання фалеристики.
21. Історія нагородної системи країн світу.
22. Формування української системи нагород.
23. Нагородні та пам'ятні медалі.
24. Предмет і завдання вексилології.
25. Прапори Давнього Світу.
26. Знамена Середньовіччя.
27. Державний прапор України.
28. Предмет і завдання символіки та емблематики.
29. Найдавніші символи.
30. Символіка та емблематика християнства.
31. Символіка українського козацтва.
32. Символи та емблеми сучасності.
33. Предмет і завдання нумізматики.
34. Гроші Давньої Греції та Риму.
35. Гроші країн Європи періоду Середньовіччя.
36. Сучасні українські металеві гроші.
37. Предмет і завдання боністики.
38. Еволюція паперових грошей України.
39. Сучасні паперові гроші України.
40. Паперові гроші країн Європи.
41. Предмет і завдання палеографії.
42. Походження систем писемності народів світу.
43. Матеріали для писемності, знаряддя писемності, фарби, чорнила. Мініатюри, орнаменти, філіграні.
44. Предмет і завдання епіграфіки.
45. Найдавніші епіграфічні написи Європи, Азії, Африки.
46. Давньогрецькі написи на території Північного Причорномор'я.
47. Епіграфічні написи Софії Київської.
48. Предмет і завдання історичної метрології.
49. Виникнення та розвиток практичної метрології.
50. Сутність метричної системи.
51. Сучасна система вимірів в Україні.

XI. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Спеціальна історичні дисципліни: довідник: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. І.Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В.В. Томазов, М.Ф. Дмитрієнко (та ін.). – К.: Либідь, 2008. – 520 с.
2. Історична хронологія. Календарні системи світу: навчальний посібник із спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін (для студентів істориків соціально – гуманітарного факультету КМПУ імені Б.Д. Грінченка) / Автор укладач О.О. Тарасенко. – К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2004. – 72. – Бібліогр.: С. 61 – 66. – (Серія «Навчальний посібник»).
3. Леонтьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений /Под ред. Г.А. Леонтьевой. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
4. Введенський А.О., Дядиченко В.А., Стрельський В.І. Допоміжні історичні дисципліни. – К., 1963.

ДОДАТКОВА

1. Абрамов С.Ф. Герменевтика: история и теория метода. (Краткий очерк) /Адыгейский гос. университет. – Майкоп, 2001. – Ч. 1. – 318 с.
2. Авени Э. Империи времени: Календари, часы и культуры. – К., 1998.
3. Агеева Р.А. Страны и народы: происхождение названий. – М., 1990.
4. Актовые печати Древней Руси X-XV вв. – Medieval Russian pendant seals of X-XV c. / [Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, Ист. фак., Рос. акад. наук, Ин-т археологии]. – М.: Интрада, 1998.
5. Алейнер А.З. Герард Меркатор. 450 лет со дня рождения. – М., 1962.
6. Александров Р.Н. Каталог денежных знаков Урала и Прикамья. – Пермь: Изд. Уральского областного отд. Всероссийского общества филателистов, 1931.
7. Анохин В.А. Монетное дело Боспора. – К., 1986.
8. Анохин В.А. Монетное дело Херсонеса. – К., 1977.
9. Анохин В.А. Монеты античных городов Северо-Западного Причерноморья. – К., 1989.
10. Архівознавство: Підручник для студентів вищих навчальних закладів України. – К., 1998. – 316 с.
11. Арциховский А.В., Янин В.Л. Новгородские грамоты на бересте. Из раскопок 1962-1976 гг. – М., 1978.
12. Арциховский А.Д., Тихомиров М.Н. Новгородские грамоты на бересте. – М., 1953.
13. Баженов Л.В. Історичне краєзнавство Правобережної України ХІХ-початку ХХ ст.: Становлення. Історіографія. Бібліографія. – Хмельницький: Доля, 1995. – 255 с.
14. Балязин В.Н., Дуров В.А., Казакевич А.Н. Самые знаменитые награды России. – М., 2001. – 416 с.
15. Банкноты стран мира: денежное обращение. 2001 год. Каталог-справочник на русском и английском языке. Продается в комплекте из 2-х частей: Часть 1. А-М. Часть 2. Н-Я. – М.: Интеркрим-пресс, 2001. – 384 с.
16. Баскаков Э.Г. Биография гербов, флагов, гимнов зарубежных стран. – М., 1967.
17. Бауэр В., Дюмоц И., Головин С. Энциклопедия символов. – М., 1995.

18. Бектинеев Ш.И. Денежное обращение Великого княжества Литовского в XIII-XV вв. – Минск, 1994.
19. Белецкий А.А. Лексикология и теория языкознания. Ономастика: Учебн. пособие. – К., 1972.
20. Бережков Н.Г. Хронология русского летописания. – М., 1963.
21. Бикерман Э. Хронология древнего мира. Ближний Восток и античность. – М., 1975.
22. Боевые награды Германии 1933-1945 гг. (каталог-определитель) / Сост., пер. Пятова Г.В. – М., 2002.
23. Боевые награды союзников Германии во II мировой войне. – М., 2003. – 208 с.
24. Бойко О.Д. Історіографія історії України. – Ніжин, 2003. – 44 с.
25. Бондаренко Г.В. Історичне краєзнавство Волині. – Луцьк: ВДУ, 2003. – Кн. 1. – 247 с.
26. Боплан Гійом Левассер. Опис України від кордонів Московії до границь Трансильванії. – К., 1992.
27. Босворт К. Э. Мусульманские династии. Справочник по хронологии и генеалогии. – М., 1971.
28. Браиловский А.М. Монография-каталог денежных знаков Русской революции 1917-1922. – 1-е изд. – Тифлис, 1922.
29. Брайчевський М.Ю. Римська монета на території України. – К., 1959.
30. Братка О.А. Уявлення про світобудову та їх відродження в українській національній символіці. – К., 1990.
31. Братко-Кутинський О.А. Нашадки Святої трійці. – К., 1992.
32. Бумажные деньги, ходившие на Украине: Каталог XX ст. / Сост. Бадаев А.С. – Чернигов, 1991.
33. Бурков В.Г. Фалеристика: Учебн. пособие. – Л., 1985.
34. Бурков В.Г. Фалеристика: Учебн. пособие. – М.: РГГУ, 2002. – 166 с.
35. Бурков В.Д. Историография-отечественных фалеронимов и фалеристики: Учебн. пособие. – Л., 1990.
36. Бычкова М.Е. Родословные книги XVI-XVII вв. как исторический источник. – М., 1975.
37. Бычкова М.Е. Состав класса феодалов России в XVI в. – М., 1986.
38. Введение в курс генеалогии: Пособие для студентов исторических факультетов / А.И. Чигрина (отв. ред.). – Уфа, 2000. – 52 с.
39. Введение в специальные исторические дисциплины / Т.П. Гусарова, О.В. Дмитриева, И.С. Филиппов и др. – М., 1990.
40. Введенський А.О., Дядиченко В.А., Стрельський В.І. Допоміжні історичні дисципліни. – К., 1963.
41. Веселая символика / В.Н. Соколов (сост.). – Минск: Литература, 1997. – (Энциклопедия военного искусства).
42. Ветров І., Виговський М. Національні грошові знаки України 1917-1920 рр. // Київська старовина. – 1993. – Ч. 1.
43. Винклер П.П. Гербы городов, областей и посадов Российской империи. – М., 1991.
44. Висоцкий С.А.. Средневековые надписи Софии Киевской XI-XVII вв. - К., 1976.
45. Войтович ЛВ. Генеалогія династій Рюриковичів і Гедіміновичів. – К., 1992.
46. Войцехівська І.Н., Ляхоцький В.П. Епістолологія. Короткий істор. нарис / Укр. Держ. НДІ архівної справи та документознавства. – К., 1998. – 52 с.
47. Володомонов И.В. Календарь: прошлое, настоящее, будущее. – М., 1987.
48. Восточное историческое источниковедение и специальные исторические дисциплины. – М.: Наука, 1989. – 360 с.

49. Всеволодов И.В. Беседы о фалеристике: Из истории наградных систем. – М., 1990.
50. Вспомогательные исторические дисциплины: историография и теория / Отв. ред. Ю.Ю. Кондуфор. – К., 1988.
51. Гавриленко В.О. Українська сфрагістика: питання предмета та історіографії. – К., 1977.
52. Генеалогія династій Рюриковичів: Бібліографічний довідник / Уклад. Л.В. Войтович. – К., 1990.
53. Геральдика: Зведений бібліографічний довідник-показчик / НАН України. Інститут історії України. Відділ спеціальних історичних дисциплін. Комплектується з 1998.
54. Геральдика: Материалы и исследования: Сборник трудов. – Л., 1983. – 146 с.
55. Герасименко Н.О. Міри земельних площ Лівобережної України (друга половина XVII-XVIII ст.). – К., 1996.
56. Гербы и флаги стран мира. – М., 1957.
57. Герменевтика древнерусской литературы. – М.: Наследие, 1998. – Сб. 9. – 479 с.
58. Гломозда К., Павловський О. Українська національна символіка: походження, традиції, доля. – К., 1989.
59. Голиш Г.М. Основи нумізматики: Навч. посібник. – Черкаси, 2002. – 254 с.
60. Гончаренко В.О. Соборний герб України. – К., 1993.
61. Горбик В.О., Денисенко Т.Г. Воєнна історія України в пам'ятках / НАН України. Інститут історії України. – К., 2003. – 178 с.
62. Городилова Л.М. Русская скоропись XVII в.: Учебн. пособие. – 2 изд., перераб. и доп. – Хабаровск, 2000. – 140 с.
63. Горпинич В.О., Антонюк Т.Р. Географічні назви в українській мові: Навч. посібник. – К., 1999.
64. Графитти античного Херсонеса. – К., 1978.
65. Гречило А. Герби та прапори міст і сіл Рівненської області / А.Б. Гречило, Ю.П. Терлецький. Українське геральдичне товариство. НАН України. – К.: УГГ, 2002. – 76 с.
66. Гречило А. До питання про розвиток приватної геральдики в Україні // Знак: Вісник УГТ (Львів). – 1994. – № 6. – С. 7.
67. Гречило А. К вопросу о возникновении гербов украинских городов в XIV-XVII вв. // Гербовед (Москва). – 1997. – № 3. – С. 146-147.
68. Гречило А. Міста та містечки в гербах, прапорах і печатках. – Л., 2003. – Т. 1. – 294 с.
69. Гречило А. Міський герб Києва: становлення і перспектива // Знак: Вісник УГТ (Львів). – 1993. – № 2. – С. 6-7.
70. Гречило А. Українська міська геральдика. – К.; Львів, 1998. – 191 с.
71. Гура А.В. Символика животных в славянской народной традиции. – М.: Индрик, 1997. – 912 с. (Традиции духовной культуры славян).
72. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. – Л., 1972.
73. Гуцал А.Ф. Давні міри, письмо та календар.: Матеріали з курсу лекцій для студентів історичного факультету. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2001. – 167 с.
74. Данилевский И.Н., Кабанов В.В., Медушевская О.М., Румянцева М.Ф. Источниковедение: Теория. История. Метод. источники российской истории.: Учебн. пособие для гуманитарных специальностей. – М.: РГГУ, 1998; 2000. – 702 с.
75. Данилюк О.К. Словник народних географічних термінів Волині. – Луцьк, 1997.
76. Дашкевич Я.Р. Середньовічні карти України в дослідженнях кінця XVIII-початку XX ст. // Історичні дослідження: вітчизняна історія. – Вип. 11. – К., 1985.

77. Дашкевич Я.Р. Територія України на картах XIII-XVIII ст. // Історичні дослідження. Вітчизняна історія. – Вип. 7. – К., 1981.
78. Два века русской медали. Медальерное искусство в России 1700-1917 гг. – М., 2000. – 272 с.
79. Дворянство в истории Российского государства: 3 Воронцовские чтения. – Симферополь: Крымский архив, 2001. – 206 с.
80. Денежные знаки зарубежных стран. Справочник. – М., 1983.
81. Деньги России. Альбом-каталог / Сост. Лившиц Б.И. – М., 2001.
82. Джерелознавство історії України. Довідник. – К., 1998.
83. Дипломатика: Бантыш-Каменский Н.Н. Реестры Греческим делам Московского архива коллегии иностранных дел. – М.: Индрик, 2001. – 416 с.
84. Дмитрієнко М.Ф., Савчук Ю.К. Короткий нарис міської геральдики Поділля. – К., 1994. – 94 с.
85. Довідник вільноконвертованих валют. – К., 1994.
86. Доманк А.С. Знаки воинской доблести. – М., 1983.
87. Доценко В.Д., Бойнович А.Д., Купрюхин В.А. Знаки и жетоны Российского Императорского флота 1696-1917. – М., 2003. – 240 с.
88. Доценко В.Д., Бойнович А.Д., Купрюхин В.А. Знаки и жетоны Российского флота 1917-1945. – М., 2003. – 144 с.
89. Драчук В.С. Рассказывает геральдика. – М., 1977.
90. Драчук В. Таємниці геральдики. – К., 1974.
91. Драчук В.С. Основные геральдические системы на территории СССР. – К., 1981.
92. Дудченко Г.М. Історична географія: Навчально-методичний посібник. – Ніжин, 2003. – 39 с.
93. Дузь Л., Ліповцин С. Родовід Петра Могили // Третя наукова геральдична конференція. – Львів, 1993.
94. Дуров В.А. Ордена Российской империи. – М., 2002.
95. Дуров В.А. Русские и советские боевые награды. Государственный исторический музей. – М.: Внешторгиздат, 1990.
96. Дуров В.А. Русские награды XVIII-начала XX в. – М.: Просвещение, 1997.
97. Дуров В.А. Древнейшая сфрагистика. Из лекций по дипломатике. – СПб, 1906.
98. Дуров В.А. Материалы для истории византийской и русской сфрагистики. – Л., 1928-1930.
99. Елизаветин Г. Деньги. – М., 1965.
100. Ермолаев И.П. Историческая хронология: Учебн. пособие. – Казань, 1980.
101. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. – К., 1985.
102. Єремєєв Г.С. Герби гетьманів України. – К., 1998. – 55 с.
103. Журба О.І. Становлення української археографії: люди, ідеї, інституції. – Дніпропетровськ, 2003. – 314 с.
104. Заболотских Б. Серебро Ярославля. – М., 1990.
105. Запаско Я.П. Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга. – Львів, 1995.
106. Запаско Я.П., Мацюк О.Я. Львівські стародруки. – Львів, 1983.
107. Зварич В.В. Нумизматический словарь. – Львов, 1980.
108. Зварич Володимир, Шуст Роман. Нумізматика: Довідник. – Тернопіль, 1998. – 464 с.
109. Звездина Ю.Н. Эмблематика старинного натюрморта. К проблеме прочтения символа. – М.: Наука, 1997. – 155 с.
110. Иванов К.А. Флаги государств мира. – М., 1971.

- 111.Иольсон Л.М., Байер А., Белоусов В.П., Лихачев Г.Н., Вигилев С.М., Редько Т.Л. Бумажные денежные знаки, выпущенные на территории б. Российской империи за время с 1769 по 1924 годы. – М.: Изд. Уполномоченного по филателии и бонам в СССР, 1925.
- 112.Иольсон Л.М., Кардаков Н.И. Перечень денежных знаков, выпущенных и курсировавших на территории б. Российской империи в годы войны и революции (1914-1923). – 1-е изд. – Берлин, 1923.
- 113.Історична хронологія. Календарні системи світу: Навчальний посібник із спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін (для студентів-істориків соціально-гуманітарного факультету КМПУ імені Б.Д.Грінченка) /Автор-укладач О.О.Тарасенко, - К.: КМПУ імені Б.Д.Грінченка, 2004. - 72 с. - бібліогр.: С. 61-66. - (Серія "Навчальний посібник").
- 114.Исторические дисциплины: Краткий библиографический справочник-указатель /Сост. М.Ф. Дмитриенко, И.Н. Войцеховская. – К., 1990.
- 115.Источниковедение и краеведение в культуре России. – М.: РГГУ, 2000. – 519 с.
- 116.Истрин В.А. Возникновение и развитие письма. – М., 1965.
- 117.Ісаєвич Я.Д. Бойові прапори козацького війська // Укр. іст. журнал. – 1963. – № 1.
- 118.Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: Наук. збірник / Л.В. Баженов (відп. ред.). – Кам'янець-Подільський: Абетка – НОВА, 2002. – 424 с.
- 119.Історія, традиції, сучасність: Конспект лекцій / Уклад. П.І. Поночовний. – К.,1994.; К., 1986.
- 120.Кавалеры ордена Славы трех степеней. – М.: Воениздат, 2000. – 704 с.
- 121.Казаматова А.Н. Введение в античную нумизматику. – М., 1969.
- 122.Казьмирчук Г.Д. Історична бібліографія: Курс лекцій і методичних матеріалів для студентів історичного факультету КНУТШ. – К., 2002. – 79 с.
- 123.Каменцева Е.И. Историческая метрология. – М., 1978.
- 124.Каменцева Е.И. Хронология: Учебн. пособие. – М., 1967.
- 125.Каменцева Е.И. Хронология: Учебное пособие для студентов вузов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 160 с.
- 126.Каменцева Е.И., Устюгов Н.В. Русская метрология: Учебн. пособие. – М., 1975.
- 127.Каменцева Е.И., Устюгов Н.В. Русская сфрагистика и геральдика: Учебн. пособие. – М., 1983. – 229 с.
- 128.Карский Е.Ф. Словяно-кирилловская палеография. – М., 1979.
- 129.Карышковский П.О. Монеты Ольвии. – К., 1988.
- 130.Катаргіна Т.І. Збереження культурної спадщини у Великій Британії, США, Канаді (історія і сучасність).
- 131.Кацитадзе В.А. Каталог денежных знаков Русской революции. – 1-е изд. – Тифлис: 5-я тип. Полиграфотдела ВСНХ, 1922.
- 132.Каштанов С.М. Актовая археография / РАН. Институт российской истории. – М.: Наука, 1998. – 319 с.
- 133.Кісь Я.П. Палеографія: Навч. посібник. – Львів, 1975.
- 134.Клейноди: Записки Українського геральдичного товариства. – Львів, 1991.
- 135.Климишин И.А. Календарь и хронология: Учебн. пособие. – М., 1990.
- 136.Клепиков С.А. Филигранные на бумаге русского производства XVIII-начала XX века. – М., 1978.
- 137.Кобрин В.Б., Леонтьева Г.А., Шорин П.А. Вспомогательные исторические дисциплины. – М., 1984.
- 138.Козлов В.П. Российские архивы конца XVIII – первой четверти XIX в. – М.: РГГУ, 1999. – 416 с.

139. Колесников Г.А., Рожков А.М. Ордена и медали СССР. – М., 1983.
140. Кордт В. Матеріали до історії картографії України. – К., 1931. – Ч. 1.
141. Королев Г.И. Медиевистические архивы за рубежом. Труды XVI-XVIII веков. – М.: РГГУ. – 2001. – 190 с.
142. Корягин С.В. Иловайские. – М., 2001. – 120 с. (Генеалогия и семейная историография Донского казачества. Вып. 17).
143. Котляр М.Ф. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. – К., 1971.
144. Котляр М.Ф. Нариси історії обігу і лічби грошей на Україні XIV-XVIII ст. – К., 1981.
145. Крайская З.В. Архивоведение: Учебник / З.В. Крайская, Е.В. Челлини. – М., 1996. – 221 с.
146. Кривошея В.В. Національна еліта Гетьманщини (Персональний склад і генеалогія козацької старшини 1648-1782 рр.) / НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Музей гетьманства. – К., 1998. – Ч. 1. – 270 с.; Ч. 2. – 344 с.
147. Кріль М.М. Основи палеографії: Навч. посібник. – К., 1995.
148. Круглов Г.Е. Что такое фалеристика. – Минск, 1983.
149. Кругляк Ю.М. Ім'я вашого міста: походження назв міст і селищ міського типу Української РСР. – К., 1978.
150. Кузнецов А. Энциклопедия русских наград. – М., 2003. – 536 с.
151. Кузнецов А., Чепурнов Н. Наградная медаль. – М.: Патриот, 1995.
152. Кузнецов А.А. Наградная медаль. – М., 1992.
153. Кукурудзяк М.Г. Історіографія історії нового і новітнього часу країн Європи і Америки. Конспект лекцій. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2002. – 135 с.
154. Купчинський О.І. Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень. – К., 1981.
155. Кусов В.С. Картографическое искусство Русского государства. – М., 1989.
156. Кушниренко Н.М. Документоведение: Учебник для студентов институтов культуры / Н.М. Кушниренко. – Харьков: ХГИК, 1997. – 385 с.
157. Кац Л.З., Малышев В.П. Энциклопедия бумажных денежных знаков России. – Т. 1. – Правительственные эмиссии 1769-1995.
158. Лакиер А.Б. Русская геральдика. – М., 1990.
159. Ларичев В.Е. Колесо времени. Солнце, луна и древние люди. – Новосибирск, 1986.
160. Левин С.С. Ордена Российской империи 1698-1917 гг. (на русс. и англ. яз.). – М., 2003.
161. Лентьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Ключи к тайнам Клио. Палеография, метрология, хронология, геральдика, нумизматика, ономастика, генеалогия. – М.: Просвещение, 1994. – 286 с.
162. Леонтьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Вспомогательные исторические дисциплины 6 Учеб. Для студ. Высш.учеб. заведений /Под ред. Г.А.леонтьевой. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – 368 с.
163. Лозко Г.С. Етнологія України: філософсько-теоретичний та етнорелігійний аспект. – К.: Артек, 2001 – 3003 с.
164. Лесли Макдоннелл. Знаки различия и боевые награды Второй мировой. Иллюстрированная энциклопедия. – М., 2003. – 224 с.
165. Липатов П.Б. Униформа Красной Армии: Форма одежды, знаки различия, обмундирование, награды и знаки советских воинов, снаряжение сухопутных войск Красной Армии и войск НКВД: 1936-1945 гг. – М., 2001. – 64 с.

- 166.Лихачев Н.П. Из лекций по сфрагистике. – СПб., 1899.
- 167.Лосев АФ. Проблема символа и реалистическое искусство. – М., 1976.
- 168.Лубченков Ю. Георгиевские кавалеры. – М., 2000. – 48 с.
- 169.Лукомский В.К., Модзалевский В.Л. Малороссийский гербовник. – К., 1993.
- 170.Ляшук Б.Ф. Географічні назви Українських Карпат і прилеглих територій: Навч. посібник. – К., 1993.
- 171.Макаренко М. Запорозькі клейноди в Ермітажі // Пам'ятки України. – 1994. – № 1-2.
- 172.Макаров В.С., Цековер Э.М. Цветы планеты. – М., 1964.
- 173.Максимов М.М. Очерк о серебре. – М., 1981.
- 174.Малышев А.И., Таранов В.И., Смиранный И.Н. Бумажные денежные знаки России и СССР. – М., 1991.
- 175.Мамаев К. Флаги рассказывают. – Л., 1972.
- 176.Мамедобйли Г.Д. Синхронические таблицы дня перевода дат. – Баку, 1972.
- 177.Масенко Л.Т. Українські імена та прізвища. – К., 1990.
- 178.Матівас Ю. Одного родоводу. Родовід Гоголів-Яновських.
- 179.Махній М.М. Символіка тіла. – Чернігів, 1997. – 32 с.
- 180.Мацюк О.Я. Історія українського паперу. – К., 1994.
- 181.Мацюк О.Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI-XX ст.). – К., 1974.
- 182.Медынцева А.А. Древнерусские надписи Новгородского Софийского собора XI-XIV веков. – М., 1978.
- 183.Меликишвили Г.А. Урартские клинообразные надписи. – М., 1960.
- 184.Мельник Г., Можейко И. Должностные знаки Российской империи. – М.: Хронос, 1993.
- 185.Мельникова А.С. Русские монетные клады рубежа XVI -XVII вв. – К.: Юнона-монета, 2003. – 196 с.
- 186.Минин И.В. Палеография: Учебн. пособие-практикум / И.В. Минин, Е.А. Рыжова. – Сыктывкар, 2001. – 103 с.
- 187.Мельникова А.С. Русские монетные клады рубежа XVI -XVII вв. – К.: Юнона-монета, 2003. – 196 с.
- 188.Минуле України: відновлені сторінки. – К., 1991.
- 189.Мишуков О.В. Мемуаристика декабристов. – К., 1996. – 216 с.
- 190.Модзалевский В. Малороссийский родословник. – К., 1908-1914. – Т. 1-4.
- 191.Молчанова Л.А. Народная метрология (к истории мер длины). – Минск, 1973.
- 192.Монеты стран мира: Каталог монет XX века / Сост. Бадаев А.С. – Чернигов, 1991.
- 193.Монеты, медали, жетоны: Сб. ст. / А.С. Мельникова, В.М. Потин. – М.: Археологический центр, 1996. – 309 с.
- 194.Музеи исторического профиля: Учебное пособие. - М., 1998. – 331 с.
- 195.Муравьев А.В. Палеография: Сб. списков с русского письма XI-XVIII веков. – М.: МГУ, 1974. – 104 с.
- 196.Муравьев В.В. Московские слова и словечки: Происхождение московских пословиц, поговорок, речений, песен, топонимика московских улиц, площадей и переулков. – М.: Изограф, 1999. – 551 с.
- 197.Мурашев Г.А. Титулы. Чины. Награды. – М.: Полигон, 2000. – 352 с.
- 198.Мясников А.А. Российская летопись. – СПб.: Александр Принт, 2001. – 671 с.
- 199.Нагороди України: У 3-х тт. / Табачник Д., Дмитрієнко М. та ін. – К., 1996.

200. Наградные и памятные знаки России (под ред. Санько В.В.) (на русс., англ. и нем. яз.). – М., 2003. – 672 с.
201. Награды Германии 1933-1945. Каталог-справочник. Часть 1. Боевые награды. – М., 2001. – 80 с.
202. Нагрудные полковые знаки России. – М.: АСТ Харвест, 2002. – 672 с.
203. Намазова А.С. Династия Саксен-Кобург-Гота в Бельгии // Новая и новейшая история. – 1996. – № 4.
204. Научно-педагогическая школа источниковедения. Историко-архивный институт / Р.Б. Казаков, М.Ф. Румянцев (сост.), В.А. Муравьев (отв. ред.). РГГУ. – М., 2001. – 227 с.
205. Національна символіка. – К., 1990.
206. Непеин И.Г. Русские ордена в биографиях кавалеров. – М., 2001. – 326 с.
207. Непомнящий А.А. Краеведение в Крыму (вторая половина XIX-начало XX века). – Симферополь, 1995. – 64 с.
208. Нерознак В.П. Названия древнерусских городов. – М., 1983.
209. Николаев Р. Деньги белой гвардии. – СПб.: Миниатюра, 1993.
210. Нікітенко Н.М. Свята Софія Київська: історія в мистецтві / Національний заповідник “Софія Київська”, НАН України. – К., 2003. – 332 с.
211. Носовский Г.В., Фоменко А.Т. Новая хронология Руси. – М., 1997.
212. Носовский Г.В., Фоменко А.Т. Реконструкция всеобщей истории. Новая хронология. – М., 1999.
213. Нумізматичний словник / Автор-укладач В.В. Зварич. – Львів, 1972; 1975.
214. Однороженко О.А. Територіальна геральдика Слобідської України козацької доби (друга половина XVII-середина XVIII ст.). – Харків: ХНУ, 2002. – 72 с.
215. Ономастика и эпиграфика средневековой Восточной Европы и Византии. – М., 1993. – 264 с.
216. Наконечний Є.П. Украдене ім'я: Чому русини стали українцями. – 3-є вид., доп. і випр. – Л., 2001. – 399 с.
217. Опарив А.А. Древний мир и Библейская хронология. – Харьков, 1998.
218. Опыт библиографии отечественной генеалогии. – СПб.: ВИРД, 2000. – 232 с.
219. Опыт по источниковедению. Древнерусская книжность. Археография, палеография, кодикология: Сб. статей. – СПб.: Дмитрий Буланин, 1999. – 253 с.
220. Орден Богдана Хмельницького // Військо України. – 1995. – № 3-4.
221. Орден Ярослава Мудрого // Урядовий кур'єр. – 1995. – 29 серпня.
222. Ордена и медали войск СС. С комментариями Теодора Гладкова. – М., 2003 г. – 144 с.
223. Орлов А.С. Библиография русских надписей XI-XV вв. – М., 1952.
224. Отін Є.С. Гідроніми Східної України. – Донецьк, 1977.
225. Панашенко В.В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. (на матеріалах Лівобережної України). – К.: Наукова думка, 1974. – 111 с.
226. Панова Н.Н., Терещенко В.С. Символика Украины: Историч. очерк: Учебн. пособие для преподавателей и студентов / Крымский институт экономики и хоз. права. – Симферополь, 1997. – 62 с.
227. Панченко В.О. Гербівник міст України. – К., 1996.
228. Панченко В.О. Сборник міст України. – К., 1993.
229. Паучок В.К. Етногенез українського народу і становлення національної символіки. – Тернопіль, 1993.
230. Пивоваров С.В. Нумізматичні пам'ятки Буковини (античний та середньовічний час). – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 248 с.

231. Подосинов А.В. Восточная Европа в Римской картографической традиции. Тексты, переводы, комментарии. – М., 2002. – 687 с.
232. Полынский Ю.Б. Каталог бумажных денежных знаков РСФСР 1917-1923 годов. – Л.: Гос. музей Великой Октябрьской социалистической революции, 1990.
233. Попов Н.В. Династия Романовых в семье европейских монархов // Новая и новейшая история. – 1994. – № 2.
234. Постников А.В. Развитие картографии и вопросы использования старых карт. – М., 1985.
235. Постников А.В. Развитие крупномасштабной картографии в России. – М., 1989.
236. Похлебкин В.В. Международная символика и эмблематика (опыт словаря). – М., 1989.
237. Пронштейн А.П. Использование вспомогательных исторических дисциплин при работе над историческими источниками. – М., 1972.
238. Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. Вспомогательные исторические дисциплины. – М., 1973.
239. Пронштейн А.П., Кияшко В.Я. Хронология: Учебн. пособие. – М., 1981.
240. Рейсер С.А. Палеография нового времени. Неография: Учебн. пособие.
241. Рихтер В.Г. Собрания трудов по русской военной медалистике и истории. – Париж, 1972.
242. Рід Добрянських. Генеалогія і спогади / Упоряд. Леонід Добрянський). – К.: Рада, 2000. – 420 с.
243. Різник М.Г. Письмо і шрифт: Навч. посібник. – К., 1978.
244. Ровенчак І., Симутіна А. Перші етнічні карти українських земель ХІХ ст. // Пам'ятки України. – 1992. – № 1.
245. Рогинский В.В. Династии Ольденбурггов й Глюксбурггов Дании // Новая и новейшая история. – 1996. – № 1.
246. Розанов О.Н. Япония: История в наградах. – М.: РОССПЭН, 2001. – 128 с.
247. Романова А.А. Древнерусские календарно-хронологические источники XV-XVII вв. – СПб.: Дмитрий Булавин, 2002. – 430 с.
248. Румянцева В.В. Історія, карбована в гербах. – К., 1987.
249. Румянцева В.В. Эмблематика земель и гербы городов Левобережной Украины (период феодализма). – К., 1986. – 127 с.
250. Рыбаков Б.А. Русские датированные надписи XI-XIV вв. – М., 1964.
251. Рябченко П.Ф., Бутко В.И. Полный каталог дензнаков и бон России, СССР, стран СНГ (1769-1990 гг.). – Т. 2. – Боны Украины. – К., 1999.
252. Рябченко П.Ф., Нибак В.И. (сост.). Полный каталог бумажных денежных знаков и бон России и СССР (1769-1990 гг.). – К.: РАНО “Укрвузполиграф”, 1991.
253. Савельева И.М., Полетаев А.В. История и время. В поисках утраченного. – М., 1997.
254. Савчук Ю.К. Міська геральдика Поділля. – Вінниця, 1995.
255. Савчук Ю.К. Українська родова геральдика: стан та перспективи розвитку // Історія українського середньовіччя: Козацька доба: Зб. наук. праць: У 2-х ч. – К., 1995. – Ч. 2. – С. 33-52.
256. Салищев Н.А. Картоведение: Учебн. пособие. – М., 1990.
257. Сборник законодательных актов о государственных наградах СССР. – М., 1987. – 336 с.
258. Світ символів і валют. – К., 1997.
259. Северин Г.М. Серебрянные монеты Российской империи: собрание всех известных типов и разновидностей.: Пер. с англ. – М.: Профиздат, 2001. – Кн. 1. – 1682-1801. – 159 с.; Кн. 2. – 1801-1917. – М., 2001. – 143 с.
260. Селешников С.И. История календаря и хронология: Учебн. пособие. – М., 1977.

- 261.Семар Г.М. Семь раз отмерь: среди монет, мер и весов. – М. 1992.
- 262.Семотюк Я. Українські військові відзнаки. – Торонто, 1991.
- 263.Сенкевич Д. Классификация бон // Советский коллекционер. – Вып. 21. – М., 1984.
- 264.Сенкевич Д.А. Государственные денежные знаки РСФСР и СССР 1918-1961: Каталог. – М.: Межнумизматика - Внешторгиздат, 1988.
- 265.Сергійчук В.І. Національна символіка України. – К., 1992.
- 266.Сидоренко О.Ф. Исторична метрологія Лівобережної України XVIII ст. – К., 1975.
- 267.Символіка Броварщини: Історія. Герби. Прапори. – Бровари, 2001. – 32 с.
- 268.Символіка Кіровоградщини: Альбом-каталог. – Кіровоград, 2002. – 104 с.
- 269.Системы личных имен у народов мира. – М., 1986.
- 270.Скрицкий Н.В. Георгиевские кавалеры под Андреевским флагом. Русские адмиралы-кавалеры ордена Святого Георгия I и II степеней. – М., 2002. – 528 с.
- 271.Скуратівський В.Т. Місяцелік. Український народний календар. – К., 1992.
- 272.Слабченко М. Материалы по малорусской сфрагистике. – Одесса, 1912.
- 273.Словообразование, этимология, этническая интерпретация. – М., 1968.
- 274.Слушинська Зиновія, Шамяко Микола. Генеалогія. – Л., 2000. – Ч. 1. – Побудова, аналіз та застосування родоводів. – 130 с.
- 275.Смирнов Ф. Награды в Рабоче-Крестьянской Красной Армии. – М.: Воениздат, 1925.
- 276.Соболева Й.А. Некоторые аспекты методик генеалогического исследования в современной французской литературе // История и генеалогия. – М., 1977.
- 277.Соболева Н.А. Русские печати. – М., 1993.
- 278.Соболева Н.А. Российская городская и областная геральдика XVIII-XIX вв. – М., 1981. – 263 с.
- 279.Соболева Н.А. Старинные гербы российских городов. – М., 1985. – 229 с.
- 280.Соколов В.А. Символы государственного суверенитета. – Саратов, 1969.
- 281.Сокольський А.Л. Національна символіка України. – Запоріжжя, 1993.
- 282.Соловьев Б.И. Русское дворянство и его выдающиеся представители. – Ростов на Дону: Феникс, 2000. – 316 с.
- 283.Соломоник З.И. Древние надписи Крыма. – К., 1988.
- 284.Соломоник З.И. Графитти с горы Херсонеса. – К., 1984.
- 285.Спасский И.Г. Иностранцы и русские ордена до 1917 года. – Л., 1963.
- 286.Спаський І.Г. Дукати і дукачі України: Історико-нумізматичне дослідження. – К., 1970.
- 287.Специальные исторические дисциплины /Под ред. В.А. Замлинского, М.Ф. Дмитриенко. – К., 1992.
- 288.Спеціальні історичні дисципліни: Зведений бібліографічний довідник-покажчик: атрибутика, емблематика, медальєрика, символіка, фалеристика / НАН України, Інститут історії України / М.Ф. Дмитрієнко (ред.), Л.П. Маркітан (упоряд.). – К., 1997. – Ч. 1. – 100 с.; Ч. 2. – 102 с.
- 289.Сто великих наград. – М.: Вече, 2002. – 432 с.
- 290.Струве В.В. Датировка Бехистунской надписи // Вестник древней истории. – 1952. – № 1.
- 291.Сумцов Н.Ф. Символика славянских обрядов: Избр. труды / РАН, И-т этнологии и антропологии им. Н.И.Миклухо-Маклая. – М.: Восточная литература РАН, 1996. – 296 с. (Этнографическая библиотека).
- 292.Сюзюмов М.Я. Хронология всеобщая: Пособие к практическим занятиям для студентов. – Свердловск, 1971.

- 293.Тарас Д. Боевые награды СССР и Германии II мировой войны. – М., 2002. – 144 с.
- 294.Тартаковский А.Г. Русская мемуаристика и историческое сознание XIX века. – М.: Археографический центр, 1997. – 357 с.
- 295.Тилижинский Д.Г. Каталог монет СССР с 1921 по 1991 гг. (из обращения и в наборах Госбанка СССР). – Славянск: Печатный двор, 2002. – 291 с.
- 296.Тихомиров М.Н., Муравьев А.В. Русская палеография: Учебн. пособие. – М., 1982.
- 297.Топонимика Петербурга-Петрограда второй половины XIX-начала XX вв. (до 1917 г.) по планам города: Из фондов отдела картографии Российской национальной библиотеки / Н.К. Шабльева (научн. ред.), В.В. Кукушкина (сост.). – СПб., 2000. – 353 с.
- 298.Трескин А.В., Штейнбах В.Л. История олимпийских игр: Медали, значки, плакаты. – М., 2001. – 96 с.
- 299.Трубачев О.И. Названия рек Правобережной Украины.
- 300.Трубчанінов С.В. Практикум з історичної герграфії: Навч.-метод. посібник. – Кам'янець-Подільськ: Оіюм, 2002. – 128 с.
- 301.Тхоржевский Р.И. Отечественная бонистика: Учебн. пособие. – К., 1988.
- 302.Тхоржевський Р.Й. Нариси історії грошей в Україні: Навч. посібник. – Тернопіль, 1999.
- 303.Українська валютна біржа. Валютний ринок України: Навч. посібник. – К., 1995.
- 304.Українська генеалогія: Теорія, методологія, історична практика. Матеріали Перших генеалогічних читань пам'яті Вадима Модзалевського /НАН України. Інститут історії України. М.Д. Дмитрієнко (ред.-уклад.). – К., 1996. – 165 с.
- 305.Українська сфрагістика: Анований бібліографічний покажчик / Укл. В.О. Гавриленко. – К., 1991.
- 306.Українська фондова біржа. Фондовий ринок України: Навч. посібник. – К.,1994.
- 307.Українські символи. – К., 1994.
- 308.Уривалкін О.М. Історичне краєзнавство: Навчальний посібник. – Ніжин, 2002. – 157 с.
- 309.Федоров-Давыдов Г.А. Монеты-свидетели прошлого: Популярная нумизматика. – М., 1985.
- 310.Фель С.Е. Картография в России XVIII века. – М., 1960.
- 311.Фенглер Х. Словарь нумизмата. – М., 1982.
- 312.Флаги государств мира: (Альбом). – М., 1964.
- 313.Флейман Е.А. Историческое краеведение и высшие учебные заведения: Учебн. пособие. – Кострома: КГТУ, 2001. – 80 с.
- 314.Флеров В.С. Основы нумизматики. – Ярославль, 1982.
- 315.Фоли Д. Энциклопедия знаков й символов. – М., 1997.
- 316.Хмарський В.М. Археографічна діяльність Одеського товариства історфії та старожитностей. – Одеса, 2002. – 400 с.
- 317.Цыбульский В.В. Лунно-солнечный календарь стран Восточной Азии. – М.,1987.
- 318.Цыбульский В.В. Современные календари стран Ближнего и Среднего Востока. – М., 1964.
- 319.Чабаненко В. Великий Луг Запорізький: історико-топонімічний словник. – Запоріжжя, 1999.
- 320.Чепурнов Н.И. Наградные медали Государства Российского (с приложением перечня орденских лент). – М., 2000. – 768 с.
- 321.Черепнин Л.В. Русская метрология. — М., 1944.
- 322.Черепнин Л.В. Новгородские берестяные грамоты как исторический источник. – М., 1969.
- 323.Черепнин Л.В. Русская палеография. – М., 1956.

- 324.Черепнин Л.В. Русские феодальные архивы XIV-XV вв. – М.-Л., 1948. – Ч. 1.
- 325.Чернецький Є.А. Шляхта Васильківського повіту Київської губернії за сповісальними розписами православних храмів початку XIX ст. (Білоцерківщина, Васильківщина, Мотовилівщина, Рокитнянщина, Фастівщина). – Біла Церква, 1998. – 26 с.
- 326.Чертов А.Г. Международная система единиц измерения. – М., 1967.
- 327.Шабалин С.А. Измерения для всех. – М., 1992.
- 328.Шабалин С.А. Прикладная метрология в вопросах и ответах. – М., 1990.
- 329.Шевелев Л.Е. Источниковедение и вспомогательные исторические дисциплины: К вопросу об их задачах и роли в историческом исследовании // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1981. – Вып. 13. – С. 3-32.
- 330.Шевелева Е.Н. Нагрудные знаки русской армии. – М., 1993. – 176 с.
- 331.Шевелева Е.Н. Ордена Александра I. – СПб., 1993.
- 332.Шевченко С.І. Етнографічне музеєзнавство. Конспект лекцій. – Кіровоград, 2002. – 19 с.
- 333.Щепкин В.Н. Русская палеография: Учебник для студентов вузов. – 3-е изд., доп. – М.: Аспект Пресс, 1999. – 270 с. (Классический учебник).
- 334.Шепеляв Л.Е. Титулы, мундиры, ордена. – Л.: Наука, 1991. – 223 с.
- 335.Шибанов Ф.А. Очерки по истории отечественной картографии. – М., 1971.
- 336.Широков К.П., Богуславський М.Г. Международная система единиц. – М., 1984.
- 337.Шишков С.С., Музалевский М.В. Ордена и медали СССР 1918-1991. – В 2-х тт. – М.: Ворон, 1996. – 748 с.
- 338.Шостьин Н.А. Очерки истории русской метрологии XI -начала XX вв. – М., 1990.
- 339.Щелоков И.А. Свидетели истории: [История денежных знаков]. – М., 1987.
- 340.Щукина Е.С. Монограммы и подписи на русских медалях XVIII-начала XX веков. – К.: Юнона-Монета, 2002. – 154 с.
- 341.Я познаю мир: Награды. – М.: Олимп, 1999. – 480 с.
- 342.Яблочков М. История дворянского сословия в России. – Смоленск: Русич, 2003. – 566 с.
- 343.Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVI ст. Волинь і Центральна Україна. – К., 1993.
- 344.Янин В.Л. Актовые печати древней Руси X-XV вв. – В 2-х тт. – М., 1970.
- 345.Янин В.Л. Я послал тебе бересту. – М., 1975.
- 346.Янин В.Л., Зализняк А.А. Новгородские грамоты на бересте: Из раскопок 1977-1983 гг. – М., 1986.
- 347.Янин В.Л. Новгородские посадники. – М., 1962.
- 348.Янко М.П. Топонімічний словник України: словник-довідник. – К., 1999.